

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2007

ŠÁRKA KOUBOVÁ

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

Význam výcviku dobrovolníků ve zdravotně sociální sféře

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Bohdana Břízová

Autor: Šárka Koubová

14.5.2007

Importance of volunteers training in health social sphere

Abstract

Volunteers are being integrated in all spheres of human activities. The most widespread area where the volunteers can operate is health social sphere. Voluntary activity in this area is very demanding and that is why the professional approach is necessary. Its part is also a volunteer training. This training is used for the volunteers to strengthen their motivation and understanding their role in the voluntary program. Thanks to this voluntary training future misunderstanding among volunteer, client and organization is prevented.

Theoretical part is focused on clarification of some basic concepts from volunteering area. It also tries to scan volunteer programs from the training point of view and to outline common schematics of training.

The purpose of this work is to quantitatively evaluate importance of volunteer trainings for voluntary activity in different voluntary programmes.

The following collecting data methods were used for quantitative research: controlled interview and questionnaire. Volunteers and co-ordinators of voluntary programmes were included into the investigated group.

From the collected data it is obvious that co-ordinators of voluntary programmes consider voluntary training necessary for practising voluntary activity. They also think that the biggest contribution of volunteer training is practical training of necessary skills. Another profit is that the training helps volunteers to practise voluntary activity on high level. Training motivates trainees to become volunteers and at the same time it declines fear and uncertainty of volunteers from voluntary activities.

The thesis will be offered to National voluntary centre Hestia in Prague that may use it as a basis for creation of integrated philosophy of volunteer training.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 14.5.2007

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Bohdaně Břízové za odborné vedení mé práce, za cenné připomínky, podněty a za čas, který mi věnovala. Chtěla bych poděkovat Národnímu dobrovolnickému centru Hestia a panu PhDr. Jiřímu Tošnerovi za pomoc při distribuci dotazníků dobrovolnickým centrům. Dále děkuji všem koordinátorům a dobrovolníkům, kteří přispěli k vypracování mé bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. SOUČASNÝ STAV	8
1.1.Dobrovolnictví.....	8
1.2.Dobrovolník.....	8
1.3.Dobrovolnictví v České republice.....	9
1.4.Koordinátor dobrovolníků.....	10
1.5.Výcvik dobrovolníků.....	11
1.5.1. Získávání dobrovolníků.....	11
1.5.2. Výběr dobrovolníků.....	12
1.5.3. Vlastní výcvik dobrovolníků.....	13
1.5.4. Základní podmínky výcviku.....	16
1.5.5. Pravidla práce při výcviku.....	17
1.6.Obecné schéma výcviku.....	18
1.6.1. Úvod.....	18
1.6.2. Teoretická část.....	19
1.6.3. Přehrávání rolí.....	21
1.6.4. Psychodiagnostická část.....	22
1.6.5. Závěrečná část.....	23
1.7.Výcvik dobrovolníků v jednotlivých dobrovolnických programech.....	24
1.7.1. Dobrovolnické programy zaměřené na dětskou klientelu.....	25
1.7.2. Dobrovolnické programy zaměřené na mládež.....	27
1.7.3. Dobrovolnické programy zaměřené na klienty s postižením.....	28
1.7.4. Dobrovolnické programy zaměřené na klienty v nemocnici a seniory..	31
1.7.5. Dobrovolnické programy zaměřené na umírající klienty.....	32
2. CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY.....	34
2.1.Cíle práce.....	34
2.2.Hypotézy.....	34

3. METODIKA.....	35
3.1.Použitá metoda.....	35
3.2.Charakter zkoumaného souboru.....	35
4. VÝSLEDKY.....	36
4.1.Výsledky řízených rozhovorů.....	36
4.2.Výsledky dotazníků.....	41
5. DISKUZE.....	49
6. ZÁVĚR.....	53
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	54
8. KLÍČOVÁ SLOVA.....	57
9. PŘÍLOHY.....	58

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce se věnuje tématu dobrovolnictví. Myšlenka dobrovolnictví mne zaujala hned na počátku studia na vysoké škole, kdy jsem se s dobrovolnictvím měla možnost blíže seznámit. Proto jsem se během studia zapojila do různých dobrovolnických aktivit realizovaných jak na fakultě, tak i mimo ni.

Po určitém čase, kdy jsem byla dobrovolníkem, mě začala zajímat také druhá strana dobrovolnictví, tzn. především jeho koordinace a management. Ve zdravotně sociální sféře je nezbytné, aby dobrovolnictví probíhalo pod profesionálním vedením. Z vlastní zkušenosti jsem poznala, že je zde mimo jiné velmi důležité, aby dobrovolníci byli na svou budoucí činnost připraveni. Proto dobrovolníci před zahájením dobrovolnické činnosti procházejí výcvikem. Úkolem výcviku je dobrovolníky teoreticky i prakticky seznámit s jejich budoucí činností a zároveň předcházet možným budoucím problémům. K mému určitému překvapení jsem zjistila, že v České republice neexistuje jednotná metodika výcviku dobrovolníků.

Zajímalo mne, jak výcvik a jeho význam vnímají nejen koordinátoři dobrovolnických programů, ale i samotní dobrovolníci. Chtěla jsem vědět, jestli dobrovolníci považují výcvik za potřebný pro dobrovolnickou činnost a jakou důležitost přikládají přípravě dobrovolníků koordinátoři. Chtěla jsem se také dozvědět, jak probíhají výcviky v různých dobrovolnických programech. To bylo také důvodem, proč jsem si k vypracování bakalářské práce zvolila téma výcviku dobrovolníků a jeho významu pro dobrovolnickou činnost.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 DOBROVOLNICTVÍ

Dobrovolnictví není ve společnosti nic nového, v každé kultuře a společnosti vždy pomáhali ti, kteří na tom byli lépe, těm, kteří pomoc potřebovali. Avšak novým jevem jsou organizace a jednotlivci, kteří se dobrovolnictvím zabývají profesionálně. Ve světě je dobrovolnictví již na takové úrovni, že vznikl nový obor – management dobrovolnictví. **(31)**

Dobrovolnictví je neplacená činnost, kterou dobrovolníci provádějí, protože chtějí pomáhat svým bližním, komunitě nebo společnosti. Dobrovolnická činnost může být formální nebo neformální. V případě formální formy uzavírá dobrovolník smlouvu, prochází zaškolením, supervizí a jeho činnost je hodnocena. **(13)**

Následující text se bude věnovat právě formálnímu modelu dobrovolnictví, protože vzhledem k náročnosti dobrovolnické činnosti ve zdravotně sociální oblasti je zde nutný profesionální přístup. Je nutné dodat, že i takto vedené dobrovolnictví si může zachovávat svou spontaneitu, která je pro dobrovolnictví charakteristická a nepostradatelná.

1.2 DOBROVOLNÍK

Dobrovolník je člověk, který poskytuje pomoc a podporu ostatním lidem nebo společnosti bez nároku na odměnu (po patřičném zaškolení) buď samostatně, nebo ve spolupráci s placenými profesionály. Pokud je činnost dobrovolníka spojena s přímým kontaktem s klienty, měla by být průběžně supervidována. **(13)**

Dobrovolník bývá vnímán jako spolehlivý pomocník, na kterého lze mít podobné nároky jako na placené zaměstnance. **(31)**

V České republice se dobrovolníky stávají především studenti. Je tomu tak především v Praze a jiných velkých městech. Mezi dobrovolníky stále ještě převažují

ženy, ale situace se pozvolna mění směrem k západním standardům, kde dobrovolníci - muži mají mnohem větší zastoupení než u nás.(31)

Dobrovolníky se však mohou stát také nezaměstnaní lidé, lidé, kteří jsou v důchodu a cítí se málo využítí, lidé, kteří vnímají svou práci jako jednostrannou a nejsou při ní v kontaktu s jinými lidmi. (14)

1.3 DOBROVOLNICTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Klima pro dobrovolnickou činnost je u nás stále ještě málo příznivé především kvůli tomu, že v dlouhém období před rokem 1989 státní a stranické orgány organizovaly tzv. dobrovolné aktivity, které však byly téměř povinné. (13)

Dobrovolná činnost, která jinak přispívá k rozvoji demokratické společnosti a zvyšování účasti občanů na správě věcí veřejných, tak byla využita k budování socialismu. A to především prostřednictvím všudypřítomné ideologizace dobrovolné činnosti, „povinně dobrovolných“ akcí a kontroly každé možnosti provozování nezávislých aktivit. Dobrovolnictví tak získalo punc něčeho neautentického, vnucovaného, čemu je potřeba se pokud možno vyhnout. Tento pocit zůstává v podvědomí mnoha občanů České republiky dodnes. (25)

Po roce 1989 musela česká společnost znovu objevit své hodnoty a najít nové možnosti pro seberealizaci. Jedním z nejdůležitějších aspektů byla vrozená lidská náklonnost pomáhat ostatním, především potřebným, například lidem v krizi nebo těm, kteří nejsou schopni své problémy vyřešit sami. (10)

Po roce 1989 došlo v České republice k velkému rozvoji neziskové sféry.(31) Novinkou byly také neprofesionální sociální služby poskytované dobrovolníky. V této době vznikly tisíce nevládních organizací, které se zaměřují na sociální a zdravotní problémy, a vytvářejí tak alternativy k tradičním formám sociální práce. (15)

Zdravotní a sociální oblast je také z hlediska využití dobrovolnické činnosti jednou z nejpočetněji zastoupených. Zároveň je to také sféra, kde využití dobrovolníků vyžaduje profesionální přístup, jehož součástí je mimo jiné příprava dobrovolníků na jejich činnost.(31)

Dobrovolníci vnášejí do zdravotně sociálních služeb nadšení, vysokou angažovanost, pružnost, osobní přístup ke klientům. Dnes dobrovolníci vykonávají svou činnost na linkách důvěry, v domovech pro seniory, v nemocnicích, v hospicích, v preventivních programech pro děti a mládež atd. **(14)**

V současné době se postoj české společnosti k dobrovolnictví začíná pozvolna měnit. Změnu přinesl mimo jiné i Mezinárodní rok dobrovolníků (2001), kdy byly vypsané granty na dobrovolné programy a byla připravena řada aktivit přibližujících dobrovolnictví veřejnosti.**(31)**

Dalším krokem ke změně postoje společnosti k dobrovolnictví se stal zákon o dobrovolnické službě (zákon 198/2002 Sb.), který vstoupil v platnost v roce 2003. **(14)**

Tento zákon se však netýká celé oblasti dobrovolnictví. Zaměřuje se pouze na tu část, kterou podporuje stát, tzn. dobrovolnické programy, které jsou akreditovány u Ministerstva vnitra. **(4)**

V dnešní době u nás existuje řada dobrovolnických center a programů, které dobrovolníkům zajišťují určitý servis služeb pro jejich činnost. Dobrovolnictvím se zabývají odborníci, a postupně tedy dochází k profesionalizaci dobrovolnictví..

Profesionalizace dobrovolné činnosti znamená, že v organizaci je člověk – koordinátor dobrovolníků, který zajišťuje výběr, výcvik, řízení, supervize a hodnocení dobrovolníků.**(31)**

Jako jednoznačně nevýhodný se ukazuje nesystematický, spontánní přístup organizace k využívání dobrovolnictví. Role dobrovolníků by měly být pokud možno co nejjasněji definovány.**(9)**

1.4 KOORDINÁTOR DOBROVOLNÍKŮ

Dobrovolnická činnost musí být koordinována z jednoho místa, nejlépe jedním profesionálním pracovníkem, který má dostatečně velké pravomoci nejen vůči dobrovolníkům, ale i vůči zaměstnancům organizace. Ve velkých organizacích

v zahraničí je na práci s dobrovolníky vyčleněn jeden pracovník, který už se ničím jiným nezabývá.(14)

Koordinátor dobrovolníků je klíčovou postavou dobrovolnických programů, jak bylo řečeno výše koordinuje výběr dobrovolníků, jejich výcvik včetně zpracování metodiky a vyhledávání vhodných činností pro dobrovolníky a v neposlední řadě zařazování dobrovolníků do chodu organizace.(31)

Koordinátor dobrovolníky odborně vede, hodnotí jejich činnost, řeší vzniklá nedorozumění a problémy, je kontaktní osobou mezi dobrovolníky, zaměstnanci i klienty organizace a vede potřebnou administrativu.(31)

Od roku 2001 je stále větší poptávka po metodice profesionálně řízeného a organizací podporovaného dobrovolnictví. Také proto Hestia – národní dobrovolnické centrum pořádá pravidelně kurzy pro koordinátory dobrovolníků. (viz Příloha 1) Kurzy jsou zaměřeny na získání základních informací a orientaci v oblasti dobrovolnictví, na přípravu konkrétních kroků zavádění dobrovolnictví v organizaci.(26)

Obrázek 1: Základní kurz pro koordinátory dobrovolníků

(28)

1.5 VÝCVIK DOBROVOLNÍKŮ

1.5.1 Získávání dobrovolníků

Získávání dobrovolníků (nábor) je jednou z nejdůležitějších, ale také nejnáročnějších činností koordinátora dobrovolníků.

V dobrovolnických programech, které jsou převážně postaveny na studentech (dobrovolnících) je nezbytné, aby harmonogram práce s nimi respektoval školní rok. Toto pravidlo je vhodné používat i u ostatních dobrovolníků, protože období letních prázdnin je pro většinu lidí větším předělem než kalendářní přelom roků. **(31)**

Získávání dobrovolníků by mělo probíhat průběžně, ale s důrazem na období po letních prázdninách a na dobu prvních měsíců nového kalendářního roku.

Způsoby náboru dobrovolníků jsou různé. Jinak se postupuje jedná-li se o získávání dobrovolníků pro jednorázovou akci, a jinak v případě dlouhodobé spolupráce. **(31)**

Nejčastěji používanými metodami získávání dobrovolníků jsou: letáky, plakáty, místní tisk, náborové akce, osobní kontakty, spolupráce s dobrovolnickými centry. Při získávání dobrovolníků se doporučuje kombinovat několik metod. **(31)**

1.5.2 Výběr dobrovolníků

Další fází přípravy dobrovolníků je jejich výběr. Jako forma výběru dobrovolníků bývá používáno osobní setkání koordinátora s budoucími dobrovolníky. Toto setkání může být jak individuální, tak skupinové. Setkání je výhodné pro obě strany. Pro koordinátora je to příležitost, kdy může dobrovolníka lépe poznat a seznámit ho s konkrétními nabídkami a podmínkami dobrovolnické činnosti. Dobrovolník má šanci získat potřebné informace a také si ujasnit svou motivaci k dobrovolnické činnosti. **(31)**

K usnadnění rozhodování o tom, co by pro dobrovolníka bylo nejvhodnější, může sloužit jednoduchý dotazník. Národní dobrovolnické centrum Hestia nabízí určitý vzor takového dotazníku (viz Příloha 2).

Výběr dobrovolníků před vlastním výcvikem je vhodný především u složitějších a dlouhodobých dobrovolnických činností. V tom případě je tato fáze je velmi důležitá, a proto by ji měl navrhnout a připravit zkušený odborník. Během výběru by mělo dojít k vyloučení osob psychopatických, osob trpících duševní nemocí, příslušníků náboženských sekt. **(14)**

1.5.3 Vlastní výcvik dobrovolníků

Dobrovolníky je třeba do jejich činnosti zacvičit. Nestačí jim teoreticky vysvětlit, v čem bude spočívat jejich práce, ale je potřeba jim předvést požadovaný způsob práce. **(14)**

Náročnost vlastní přípravy jak časová, tak odborná, samozřejmě závisí na budoucí vykonávané dobrovolnické činnosti. Pokud bude dobrovolník vykonávat jednoduchou (manuální) činnost, stačí mu základní informace. Zacvičení pak bude trvat pouze pár minut. Více času při zaškolení bude nutno věnovat dobrovolníkům, kteří se budou podílet například na pořádání nějaké větší akce. Takové zaškolení může trvat i několik hodin. **(26)**

Několikadenní výcvik je nutný v případě dlouhodobé dobrovolnické činnosti, zejména u dobrovolnických programů, kde dobrovolník vstupuje do vztahu s klientem (například dobrovolnický program Pět P nebo Dobrovolníci v nemocnici). **(26)**

V těchto případech je nutné dobrovolníky uvést do základních modelových situací, které mohou při práci s klienty běžně nastat. Je potřeba jim ukázat cestu, jak tyto situace řešit. Zvýšená pozornost by pak měla být věnována možným kritickým situacím a i pro tyto případy je nutné nacvičit možné způsoby řešení. **(14)**

Existují také dobrovolnické programy a činnosti, které vyžadují dlouhodobou přípravu. Výcvik pak může trvat i několik týdnů. Takovými programy jsou například telefonní poradenství nebo dobrovolnictví v hospici. **(26)**

Podle počtu dobrovolníků lze výcviky rozdělit do dvou skupin a to na výcvik individuální a výcvik skupinový. Častěji je využíván výcvik skupinový, nejen proto, že je časově výhodnější ale také proto, že se dobrovolníci navzájem poznají, vytvoří partu a výcvik je pak živější a celkově pro všechny strany zábavnější.

Příprava dobrovolníků se skládá ze dvou částí. První je obecně dobrovolnická a druhá je speciální (odborná), vztahující se ke konkrétní činnosti dobrovolníka. Následující text se bude věnovat výcvikům, které dobrovolníky připravují na pomoc klientům či pacientům. V těchto případech jsou kladeny větší nároky jak na dobrovolníky, tak na jejich koordinaci.

Obecná část přípravy

V této fázi přípravy se dobrovolník má dozvědět o svých možnostech a také o závazcích a případných omezeních. Dále dobrovolník musí dostat informace o poslání a úkolech organizace, seznámí se se základními dokumenty, jako jsou status, provozní řád a další. V neposlední řadě je nutné, aby se dobrovolník dověděl jakou roli má v organizaci, jaká jsou jeho práva a povinnosti. **(31)**

Zároveň dostane základní informace o tom, kdo je koordinátor či jiná kontaktní osoba, na kterou se může v případě potřeby obrátit, kdo jsou vedoucí pracovníci a jak vypadá běžný provoz organizace. **(31)**

Odborná část přípravy

V této části přípravy se doporučuje s dobrovolníky podrobně probrat jejich obavy, strachy, motivace, očekávání. Důležité je snažit se výcvik co nejvíce přiblížit tomu, co bude dobrovolník následně dělat. **(31)**

Často se při výcvicích využívá metoda přehrávání rolí, při které si dobrovolníci mohou vyzkoušet nejen svou budoucí roli, ale také roli klientů a spolupracovníků. **(31)**

Díky těmto aktivitám získávají dobrovolníci nové zkušenosti a dovednosti. Důležitý je zde vlastní prožitek. Dobrovolník dokonce může sám poznat, jestli si příslušnou dovednost osvojil mechanicky, nebo zda dospěl i k odpovídajícímu prožitku. K tomuto poznání dojde odpovědí na otázku, zda ho nově naučené chování (dovednost) posiluje, dodává mu energii a pocit jistoty, anebo ho vyčerpává. **(12)**

Tyto aktivity pomohou lépe poznat budoucí dobrovolníky a mohou se také včas podchytit zdroje možných potíží. Je vhodné na výcvik přizvat někoho ze zaměstnanců organizace, protože dobrovolníkům nejlépe přiblíží činnost, kterou budou vykonávat. Výcvik mohou také navštívit „staří“- již fungující dobrovolníci, kteří se mohou podělit o své zkušenosti. **(31)**

Součástí některých výcviků bývá také psychologické posouzení dobrovolníků z hlediska zralosti osobnosti a možných psychopatologických rysů. Psychologické testy bývají používány například v případě, kdy dobrovolník pracuje s nezletilým dítětem

(program Pět P). Psychologické posouzení dává koordinátorovi jistotu, že vybraný dobrovolník je ten správný.(31)

Je také vhodné dobrovolníky při výcviku seznámit s principy supervize. Dobrovolníci pak vědí, co mohou od supervize očekávat a neobávají se jí. (31)

Součástí některých výcviků není jen příprava dobrovolníka obecně, ale také již vytipování vhodného klienta nebo konkrétní činnosti.(31)

Na konci výcviku se dobrovolníkům nechává vyplnit zpětná vazba. Výcviky bývají pro dobrovolníky nezávazné, proto se jim poskytne čas, aby se rozhodli, jestli svoji budoucí dobrovolnickou činnost skutečně chtějí dělat. Pokud se dobrovolník rozhodne dobrovolnickou činnost vykonávat, je ihned zapojen, popřípadě je zařazen do evidence a čeká na vhodného klienta.

Výcviku je nutno věnovat dostatečnou pozornost. Je dokonce lepší když výcvik je o něco náročnější, než bude samotná dobrovolnická činnost. Avšak i po kvalitní přípravě mohou nastat potíže. Koordinátor se je pokusí nejdříve vyřešit, pokud se to nepodaří, musí dobrovolníka informovat o možnosti ukončení spolupráce. Sdělení dobrovolníkovi, že se na zvolenou činnosti nehodí, je jedním z nejtěžších úkolů koordinátora. Důležité také je, aby i dobrovolník věděl, že může za koordinátorem kdykoli přijít a sdělit mu své výhrady nebo důvody k ukončení dobrovolnické činnosti.(31)

Závěrem lze říci, že dobře připravený výcvik dává dobrovolníkovi pocit jistoty, že ví, k čemu se zavázal. Výcvik obvykle dobrovolníkovu motivaci prohloubí. Přípravou dobrovolníků se také předchází nereálným očekáváním nebo budoucím nedorozuměním mezi dobrovolníkem, klienty a personálem.(31)

1.5.4 Základní podmínky výcviku

Výcviky, při kterých se dobrovolníci připravují na práci s klientem, mohou a často také obsahují prvky sociálně psychologického výcviku. Proto také podmínky, které jsou nutné k realizaci výcviku dobrovolníků, se shodují s podmínkami sociálně psychologického výcviku.

Před samotnou realizací výcviku je nutné zajistit organizační zázemí. Adekvátní organizační zázemí je třeba zvažovat z hlediska zamýšleného programu, jeho struktury a možnostech práce účastníků.**(11)**

Jedním z nejdůležitějších prvků jsou prostory vhodné pro konání výcviku. Obvykle je třeba počítat s jednou větší a jednou až dvěma menšími místnostmi (podle počtu účastníků) pro případ práce v podskupinách. Dále je vhodné, aby v místnostech byl variabilní nábytek, aby dobrovolníci mohli pracovat například v kruhu. Při výcvicích lépe vyhovuje podlaha pokrytá koberci nebo dostatečným množstvím podložek například pro relaxační cvičení, která výcvik mohou provázet.**(11)**

Kromě prostor je nutno předem připravit i dostatečné množství pomůcek. Pomůcky je třeba připravovat v závislosti na plánovaných aktivitách. Jedná se například o papíry, tužky, pastelky, nůžky, lepidla, jmenovky, kostky, apod. Podle potřeby a náročnosti výcviku je potřeba zajistit také například projektor, videokameru, magnetofon, flip chart nebo tabuli, místo pro připevnění výsledků ze skupinových diskusí atd. **(11)**

Obrázek 2: Používání flip chartu při výcviku dobrovolníků

(6)

Pokud se jedná o vícedenní výcviky, je třeba zvažovat také možnosti ubytování, stravování, hygienické podmínky a dopravu. Není nutné zajistit zvláštní luxus, nicméně rušivě může působit extrémně nízká úroveň ubytování a dalších podmínek s ním spjatých. To pak může negativně působit na efekt samotného výcviku.(11)

Stejně důležité jako organizační zázemí jsou také sociální podmínky výcviku. Jedná se o podmínky, které se podílejí na vytvoření příznivého emočního klimatu ve skupině a přiměřeného psychologického bezpečí. Je potřeba si ujasnit očekávání dobrovolníků i koordinátorů (školitelů), případně je upřesnit. Dále je důležité zajistit, aby se dobrovolníci neobávali vnesení či zneužití informací. Toto nebezpečí je třeba různými pravidly eliminovat.(11)

Plně funkční zázemí výcviku napomáhá tomu, aby skupina mohla nerušeně a intenzivně pracovat. Dobře připravený a promyšlený program pak umožňuje reagovat na aktuální potřeby, přání a možnosti skupiny.(11)

1.5.5 Pravidla práce při výcviku

Pravidla pro práci při výcviku je nutno určit hned na začátku výcviku. Na určení pravidel se zásadně musí podílet skupina. Koordinátor může při formulaci pravidel použít například metodu řízené diskuze, zároveň musí dbát na to, aby byla zařazena taková pravidla, která podpoří účinnost a efektivitu výcviku. Přitom je ale třeba respektovat přání a návrhy skupiny. Koordinátor může také některá pravidla nabídnout, protože většinou ve skupině bývají dobrovolníci, kteří nemají žádné zkušenosti s výcviky.(11)

Každá skupina si určuje svá pravidla, nicméně lze uvést několik pravidel, která se osvědčují a pozitivně ovlivňují výcvikovou práci (viz Příloha 3).

Všechna pravidla je potřeba srozumitelně zformulovat. Poté je koordinátor zapíše na plakát, který je pak zavěšen či nalepen na dobře viditelném místě. Pravidla mohou být v případě potřeby doplňována i během výcviku.

1.6 OBECNÉ SCHÉMA VÝCVIKU

Každý výcvik má svou strukturu, většinou záleží na budoucí činnosti a také organizaci, ve které dobrovolník bude svou činnost vykonávat. Přesto lze určit stručné obecné schéma, které by mohlo být užíváno jako základní osnova všech výcviků.

1.6.1 Úvod (představení účastníků)

Na začátku výcviku koordinátor dobrovolníky uvítá, shrne, proč se sešli a seznámí dobrovolníky s časovým harmonogramem výcviku. Poté se dobrovolníci navzájem seznámí. K tomu mohou být využity různé techniky- například:

Inzerát - dobrovolníci se pokusí sestavit zajímavý inzerát na svou osobu. Inzerát by měl člověka představit, jaký je – nemusí osobu nutně jen „prodávat“. (11)

Andělská Anděla – dobrovolníci si na jmenovky napíší své jméno a k němu přídavné jméno, které neodporuje charakteru dobrovolníka. Přídavné jméno musí začínat stejným písmenem jako jméno dobrovolníka. Např. Příjemný Petr, Hodný Honza apod.

Kuchařský předpis – Dobrovolníci mají za úkol popsat svůj fyzický vzhled a svou povahu formou receptu: např. jedny blonděnaté vlasy, dvě hnědé oči, hrníček pih, špetka darebáctví, hrst smyslu pro humor atd.

Po představení se dobrovolníci již trochu znají. Atmosféra však může být napjatá, neuvolněná. Ke změně tohoto stavu lze využít některou pohybovou aktivitu.

Klubíčko – Dobrovolníci se postaví blízko sebe do kroužku, zavřou oči a zvednou ruce nad hlavu. Poté každý z nich chytne do ruky ruku jiného dobrovolníka. Když jsou všichni spojeni, otevřou oči a jejich úkolem je vytvořit kroužek, aniž by se pustili.

Obrázek 3: Aktivita - Klubičko

Zdroj: Fotoarchiv programu Pět P v Českých Budějovicích

1.6.2 Teoretická část

Úkolem koordinátora v této části je seznámit dobrovolníky s tím, co je dobrovolnictví, představí jim dobrovolnický program nebo organizaci, do které vstupují. Seznámí je s jejich právy, povinnostmi a smyslem supervize.(19)

Součástí této části je také stanovení si pravidel, která budou během výcviku dodržována. Postup při sestavování pravidel byl popsán výše.

Teoretická část výcviku je náročná na koncentraci a udržování pozornosti. Proto je vhodné prokládat ji relaxačními či pohybovými aktivitami.

Doteky – Koordinátor pustí hudbu a dobrovolníci se volně pohybují po místnosti. Když je hudba zastavena, koordinátor vysloví nějakou část těla. Každý dobrovolník musí najít jiného a danou částí těla se navzájem dotknout.

Obrázek 4: Aktivita – Doteky

Zdroj: Fotoarchiv Programu Pět P v Českých Budějovicích.

Dalším důležitým bodem výcviku je práce se strachy, obavami a nejasnostmi, které dobrovolníci mohou mít. Tato aktivita může být provedena metodou brainstormingu, kdy dobrovolníci vyslovují jednotlivé motivy a koordinátor je zapisuje na flip chart nebo tabuli. Dobrovolníci si jednotlivé motivy zapisují na papír a poté je mohou seřadit podle svého názoru od nejdůležitějších k méně důležitým.

S obavami, strachy a nejasnostmi lze pracovat obdobným způsobem.

Obrázek 5: Práce s motivy k dobrovolnické činnosti

Zdroj: Fotoarchiv programu Pět P v Českých Budějovicích

Pokud je potřeba, aby dobrovolníci pracovali ve skupině, je možné je rozdělit opět nějakou pohybovou aktivitou.

Molekuly – Začátek této hry je stejný jako u aktivity Doteky. Rozdíl začíná v okamžiku, kdy koordinátor zastaví hudbu. V tomto případě vysloví nějaké číslo. Úkol dobrovolníků spočívá v tom, že musí co nejrychleji vytvořit skupinky, které mají tolik členů, kolik vyslovil koordinátor. Může proběhnout několik kol této aktivity, v posledním kole vysloví koordinátor takové číslo, aby byli dobrovolníci vhodně rozdělení pro další skupinovou práci.

Po celé teoretické části je vhodné zařadit nějakou relaxační techniku či pohybovou aktivitu – například:

Relaxace naruby – Koordinátor požádá dobrovolníky, aby zaujali co možná nejnepohodlnější polohu (např. s nohou za krkem, zavěšení na židli hlavou dolů) a pokusili se v této poloze vydržet několik okamžiků. Poté se dobrovolníci posadí nebo postaví do uvolněné polohy a vychutnávají si příjemný pocit.(11)

1.6.3 Přehrávání rolí

Náměty na scénky mohou vycházet ze seznamu obav a strachů, které koordinátor s dobrovolníky sestavil v předchozí části. (3)

Pozitiva a přínosy této aktivity byly popsány výše.

Obrázek 6: Přehrávání rolí

(1)

Na závěr této části mohou dobrovolníci zpracovat svou představu o „ideálním klientovi“. Dobrovolníci mohou svou představu vyjádřit malováním, modelováním, koláží apod.(3)

Obrázek 7: „Můj ideální klient“

Zdroj: Fotoarchiv programu Pět P v Českých Budějovicích

Tato technika je jednak relaxací a jednak slouží dobrovolníkům k ujasnění představ o budoucím klientovi. Koordinátorovi může pomoci při vytipování vhodného klienta pro konkrétního dobrovolníka. **(31)**

1.6.4 Psychodiagnostická část

Tato část nemusí být součástí všech výcviků. Přichází v úvahu tehdy, jestliže dobrovolník pracuje samostatně s nezletilými dětmi nebo v programech, které jsou náročné z hlediska zralosti osobnosti.**(31)**

Toto posouzení provádí psycholog, který k diagnostice využívá jak testové metody, tak i metody projektivní (např. kresbu).

Psychologické posouzení může být také uskutečněno již u úvodního rozhovoru s dobrovolníkem.**(32)**

Obrázek 8: Psychologické testy

Zdroj: Fotoarchiv Programu Pět P v Českých Budějovicích

Psychodiagnostika se zaměřuje především na zralost osobnosti, na odhalení možné psychopatologie apod.

1.6.5 Závěrečná část

V této části proběhne shrnutí výcviku a dobrovolníkům se poskytne prostor pro dotazy. Zároveň mohou být sepsány kontrakty s dobrovolníky, kteří jsou rozhodnutí dobrovolnickou činnost vykonávat.

Smlouva může obsahovat seznam práv a povinností dobrovolníka. Doporučuje se také ustanovit dobu trvání smlouvy, včetně upravení možnosti odstoupení od smlouvy. Dále může smlouva obsahovat ustanovení o mlčenlivosti, údaje o organizaci a popis vykonávané činnosti.(26)

Závěrečnou technikou, kterou lze výcvik shrnout a zároveň získat od dobrovolníků zpětnou vazbu může být například:

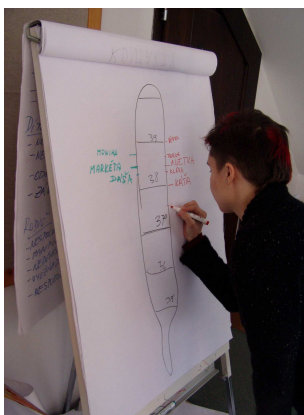
Jak se mám – Koordinátor rozdá dobrovolníkům tři schematické obličeje: pozitivní, negativní a neutrální. Každý dobrovolník si vybere ten obličej, který vyjadřuje, jak se cítí. Poté dobrovolníci shrnou proč si vybrali daný obličej.(11)

Dotazníček – Klasická metoda získávání zpětné vazby, kdy koordinátor má předem připravené otázky na papíře a na konci výcviku dá dotazník vyplnit dobrovolníkům.

Osa na zemi – Dobrovolníci si představí, že na zemi je osa, kde na jednom konci je hodnocení pozitivní a na druhém negativní. Dobrovolníci se pak postaví na osu dle jejich osobního hodnocení výcviku.

Teploměr – Dobrovolníci postupně zakreslují na připravený namalovaný teploměr, jak se cítí po celém výcviku.

Obrázek 9: Aktivita -Teploměr

Zdroj: Fotoarchiv Programu Pět P v Českých Budějovicích

Na úplný závěr jsou dobrovolníkům podány informace o organizačních záležitostech jako jsou termíny supervize, kontakty apod. (3)

1.7 VÝCVIK DOBROVOLNÍKŮ V JEDNOTLIVÝCH DOBROVOLNICKÝCH PROGRAMECH

V této kapitole budou popsány konkrétní výcviky některých dobrovolnických programů. Pro větší přehlednost budou rozděleny podle toho, pro kterou klientelu dobrovolníky připravují.

1.7.1 Dobrovolnické programy zaměřené na dětskou klientelu

Program Pět P

Program Pět P je českou verzí amerického programu Big Brothers Big Sisters, který v USA probíhá již více než sto let. Program Pět P (podpora, prevence, přátelství, péče a pomoc) vznikl v České republice v roce 1996 a stal se tak prvním organizovaným dobrovolnictvím u nás. Program Pět P je sociálně preventivní program, který je určen dětem ve věku 6 – 15 let. Základní myšlenka programu je nabídka pomoci dětem, jejichž vývoj je nebo může být ohrožen různými nepříznivými podmínkami. Program probíhá na individuální bázi, tzn. že jeden dobrovolník se věnuje jednomu dítěti. Dvojice se schází jedenkrát týdně na 2 – 3 hodiny. **(24)**

Dobrovolníkem Programu se může stát člověk starší 18 let, který se chce ve svém volném čase scházet s mladším kamarádem. Potencionální dobrovolník musí projít vstupním výcvikem. **(24)**

Příprava dobrovolníků probíhá většinou během víkendového skupinového výcviku (viz Příloha č. 4). Cílem výcviku je co nejlépe připravit dobrovolníka na jeho budoucí roli a také eliminovat možnost narušení programu. Hlavní náplní je nácvik potřebných dovedností a získání teoretické výbavy. **(2)**

Program prvního dne je spíše formální: kromě vzájemného představení je na programu také seznámení se strukturou víkendu, pravidly na výcviku i na supervizních setkáních a seznámení s organizačními záležitostmi. **(3)**

Sobotní program je zahájen diskuzí o motivacích dobrovolníků, následuje metoda brainstormingu o možných obavách a problémech dobrovolníka v Programu. Seznam obav a z nich plynoucích možných problémů je podkladem k následujícímu programu a tím je přehrávání rolí. (viz Příloha 5) **(3)**

Obrázek 10: Přehrávání modelových situací

Zdroj: Fotoarchiv programu Pět P v Českých Budějovicích

Odpoledne může pokračovat psychodiagnostickou částí, nebo tato část může následovat až v neděli. Večerní program má klubový charakter s technikami jako vodění „slepého“ ve dvojici, poté následuje zpracování představy o budoucím mladším kamarádovi. (3)

Tato technika byla popsána výše.

Obrázek 11: „Moje představa o budoucím mladším kamarádovi“

Zdroj: Fotoarchiv programu Pět P v Českých Budějovicích

V neděli jsou dobrovolníci seznámeni s konkrétními kazuistikami několika dětských klientů. Dobrovolníci pracují ve skupinkách, přemýšlejí, co by konkrétní klient potřeboval, navrhují, jaký program by mu mohli nabídnout atd.

Poté následuje závěrečná fáze výcviku: shrnutí víkendu, dobrovolníkům je dán prostor pro dotazy, může proběhnout anketa: kdo je rozhodnut stát se dobrovolníkem, co komu výcvik dal atd. (3)

Příprava dobrovolníků může probíhat také individuální formou. Náplň takového výcviku je podobná jako u víkendové verze, rozdíl je v časovém rozsahu. Individuální příprava probíhá pouze během dvou odpolední.

1.7.2 Dobrovolnické programy zaměřené na mládež

Projekt LATA

Projekt LATA (Laskavá Alternativa Trestu pro Adolescenty) je dobrovolnický program pomoci rizikové mládeži. Projekt LATA vznikl v České republice v roce 1992 jako hlavní program stejnojmenného studentského sdružení. (16)

V rámci tohoto programu (stejně jako v programu Pět P) tvoří dobrovolníci a jedinci ohrožení rizikovým jednáním dvojice kamarádů. Předpokládá se, že „problémoví“ jedinci potřebují najít nerizikové vzory zvládnání svých životních obtíží. (18)

Dobrovolníky tvoří stejně jako u programu Pět P plnoletí dobrovolníci; zde jsou to ale pouze studenti některého z pomáhajícího oboru (sociální práce, sociální pedagogika atd.). Věk klientů se pohybuje mezi 15 –20 lety. (16)

Dobrovolník i klient na sebe berou závazek trávit spolu nejméně jednou týdně minimálně 3 hodiny po dobu jednoho školního roku. Tento čas tráví činností, která by mohla být přínosem pro obě strany. (16)

Dobrovolníky je v každém případě nutné před zahájením dobrovolnické činnosti, vyškolit pro práci s klientem a poté průběžně supervidovat jejich aktivity s klienty. (16)

Proto je kromě věku podmínkou pro vstup dobrovolníka do Projektu absolvování motivačního pohovoru s koordinátorkami Projektu, ve kterém se dobrovolník dozví základní informace o pravidlech, právech a povinnostech, které pro

něho z účasti v Projektu vyplývají. Poté se dobrovolník projde víkendovým seminářem. Seminář obsahuje teoretické bloky, které dobrovolníka podrobněji seznámí s historií a ideou Projektu, s cílovou skupinou a principy, se kterými projekt pracuje. (23)

V rámci semináře je dobrovolníkům ponechán dostatečný prostor pro diskuzi nad nejasnostmi, obavami nebo pochybnostmi. Seminář je koncipován tak, aby umožnil poznat motivace nových dobrovolníků k účasti v Projektu. Důležitým úkolem víkendového semináře je také vzájemné poznání jednotlivých účastníků a vytvoření skupiny s otevřenou tvůrčí atmosférou a to nejen pro práci během semináře, ale také pro pozdější práci při supervizi. (23)

Konečný výběr dobrovolníků probíhá po víkendovém semináři

Obrázek 12: Aktivita zaměřená na vzájemné poznání dobrovolníků

(1)

1.7.3 Dobrovolnické programy zaměřené na klienty s postižením

Dobrovolníci v osobní asistenci pro nevidomé (Okamžik o.s.)

Osobní asistenci pro nevidomé chápe občanské sdružení Okamžik jako dlouhodobou spolupráci nevidomého klienta a vidícího dobrovolníka. Tato spolupráce spočívá v praktické podpoře a přímé pomoci nevidomému. Vztah mezi dobrovolníkem a nevidomým funguje na bázi partnerství a umožňuje uspokojení specifických potřeb obou stran. (17)

Výhodou programu je neformální přátelská atmosféra a zcela individuální „ušití“ služby „na míru“ klienta. Průběh programu ukázal, že někteří klienti upřednostňují spolupráci jednou za týden a jiní jednou za měsíc. Někteří klienti mají dva asistenty a někteří dobrovolníci se věnují dvěma klientům. (17)

Nevidomý klient i dobrovolník procházejí samostatně vstupním strukturovaným pohovorem, jehož obsahem je seznámení s projektem a osobní část, která se týká podmínek a představ budoucích spolupracovníků. (17)

Dobrovolníci pak procházejí třídním výcvikem. První část je koncipována jako beseda s nevidomým lektorem, jejímiž tématy jsou například: slepota a její důsledky, obecné zásady komunikace s nevidomým atd.(30)

Obrázek 13: Beseda s nevidomým lektorem

(7)

Druhá část je praktická. Tato část přípravy spočívá v nácviu doprovázení a další pomoci v interiéru i exteriéru s instruktorem prostorové orientace a samostatného pohybu.(30)

Obrázek 14 a 15: Praktický nácvik pomoci nevidomému klientovi

(7)

(7)

Třetí část probíhá formou skupinové diskuze s odborníkem na oblast mezilidských vztahů a dobrovolnictví. Dobrovolníci pracují ve skupině s tématy motivace, obav, vyjasnění rolí.(30)

Poslední povinnou částí je praktický nácvik doprovodu na ulici. Trasa tzv. „zkušební pochůzky“ je volena s ohledem na procvičení náročnějších situací. Během „pochůzky“ dobrovolník odpovídá na otázky, kterými lektor zjišťuje připravenost dobrovolníka.(30)

Po zahájení spolupráce dobrovolníka s nevidomým klientem udržuje koordinátor programu pravidelný kontakt s oběma stranami. Součástí programu je také nabídka klientských setkání a setkání dobrovolníků. (17)

1.7.4 Dobrovolnické programy zaměřené na klienty v nemocnici a seniory

Dobrovolníci v nemocnici

Program Dobrovolníci v nemocnici se v České republice začal úspěšně realizovat v roce 1999, kdy tento projekt převzalo od Open Society Institut New York Národní dobrovolnické centrum Hestia. První nemocnicí, která se do Programu zapojila, byla Fakultní nemocnice Motol. A brzy se připojily další nemocnice a zdravotnická zařízení.(20)

Dobrovolnictví v nemocnicích, ale i v jiných zařízeních, jako jsou např. domovy pro seniory, klade na dobrovolníky i organizaci dobrovolnictví vyšší nároky. Je tomu tak proto, že se jedná o zařízení s přesně danými pravidly a jasnou strukturou.(21)

Cílem projektu je vytvoření dlouhodobého, funkčního systému dobrovolnictví, který nenarušuje léčebný provoz v nemocnicích. Zároveň je ale nutno při organizaci dobrovolnictví usilovat o to, aby se podařilo udržet nadšení a spontaneitu dobrovolníků.(21)

Zájemce o pravidelnou dobrovolnickou činnost musí nejprve absolvovat první (vstupní) pohovor s koordinátorem programu. Tento pohovor má dvě části, a to: informační část a samotný pohovor s dobrovolníkem, jehož cílem je sladit možnosti dobrovolníka s požadavky zařízení. (22)

Poté musí být potencionální dobrovolníci pro jejich budoucí činnost zaškoleni. Dobrovolnické programy, které jsou realizované v nemocnicích patří mezi ty, kde je výcvik a následná supervize velmi důležitá. Pro přípravu dobrovolníka, který bude vykonávat nějakou speciální činnost, se doporučuje jednodenní skupinový výcvik. (viz Příloha 6). (22)

Výcvik by měl být veden interaktivní formou, přičemž základní program lze upravovat dle charakteristiky skupiny dobrovolníků a jejich otázek. Během výcviku se střídá teoretický výklad s prací dobrovolníků ve skupinách.(5)

Obrázek 16: Práce ve skupině během výcviku dobrovolníků

Důležitým prvkem výcviku dobrovolníků pro zdravotnická zařízení je téma vymezení a udržení hranic. Podstatnou část výcviku proto tvoří přehrávání modelových situací, v nichž si účastníci vyzkouší vlastní reakce na situace, které je mohou při dobrovolnické činnosti potkat. (viz Příloha 7) (5)

Pokud budou dobrovolníci působit na nějakém specializovaném pracovišti, musí po obecném výcviku následovat ještě speciální zaškolení. Úzce se na něm podílí personál daného pracoviště. Jedná se například o oddělení kladoucí vyšší nároky na dodržování bezinfekčnosti a hygieny, oddělení s vyššími nároky na komunikaci s pacienty atd. (5)

Dobrovolníci, kteří absolvují výcvik a chtějí v programu pokračovat podepisují po výcviku kontrakt, mlčenlivost a kodex dobrovolníka. Výcvik je také druhým místem (po úvodním pohovoru), kde koordinátor může dospět k závěru, že se některý dobrovolník do programu nehodí. Poté je vhodné dobrovolníkovi nabídnout jiné možnosti, např. podílení se na organizování jednorázových akcí.(22)

Po splnění všech podmínek může dojít k zahájení dobrovolnické činnosti.

1.7.5 Dobrovolnické programy zaměřené na umírající klienty

Dobrovolníci v hospici

Dobrovolnická činnost v hospici se často podobá činnosti, kterou dobrovolníci vykonávají v nemocnici. Přesto však má dobrovolnictví v hospici svá specifika.

Dobrovolníci jsou plnohodnotnými členy hospicového týmu. Zásadou však je, že nikdo nesmí být přetížen, dobrovolník se zaváže jen k tomu, co bez problémů chce a může dát. Při tom však musí být na dobrovolníka stoprocentní spolehnutí. **(29)**

Přínos dobrovolníků v hospici spočívá především v jejich přítomnosti u nemocného, v lidské účasti s těžkým údělem umírajícího. I proto by lidé, kteří se rozhodli pro dobrovolnickou činnost v hospici, měli mít reálnou představu o tom, co je hospic, komu poskytuje péči a s jakým klienty v něm přijde do styku. **(21)**

Pro dlouhodobou spolupráci je vhodné do hospice přijímat dobrovolníky starší 18 let. Děti a mládež jsou naopak výbornými dobrovolníky pro jednorázové akce. **(21)**

Každý nový dobrovolník musí samozřejmě projít vstupním výcvikem. Během výcviku je třeba se mimo jiné zaměřit na dva okruhy témat. V první řadě jde o přesný popis činnosti, kterou má dobrovolník vykonávat, a také zdůraznění toho, co dobrovolník dělat nemá a nesmí. To zahrnuje i minimální exkurz do medicíny a ošetrovatelství. **(21)**

Druhým okruhem je téma prožívání samotných dobrovolníků. Dobrovolník musí vědět, že má právo na to cítit se nesvůj, že je přirozené plakat nad smrtí pacienta, kterého pravidelně navštěvoval atd. **(21)**

V některých hospicích dobrovolníci během výcviku absolvují také pohovor s psychologem.

Jedním z důležitých rysů dobrovolnictví v hospici je také pravidelná supervize. Kromě prostoru pro vyjádření osobních prožitků a pro získání zpětné vazby se samozřejmě věnuje pozornost tématu umírání a smrti. Dobrovolníci v hospici by také měli mít kdykoli možnost individuální supervize. **(21)**

2. CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíle práce

Cílem práce je zmapování různých dobrovolnických programů z hlediska výcviku dobrovolníků, popsání aktivit a struktury výcviků. A zhodnocení významu těchto výcviků pro dobrovolnickou činnost.

2.2 Hypotézy

1. Koordinátoři dobrovolnických programů považují výcvik dobrovolníků za nezbytný pro výkonu dobrovolnické činnosti.
2. Výcvik pomáhá dobrovolníkům kvalitně vykonávat dobrovolnickou činnost.

3. METODIKA

3.1 Použitá metoda

K ověření hypotéz byla zvolena forma kvantitativního výzkumu. Sběr dat probíhal metodou dotazování, technikou dotazníku (viz Příloha 8). Dotazník byl určen dobrovolníkům různých dobrovolnických programů ze zdravotně sociální oblasti v celé České republice. Dotazník obsahoval celkem 14 otázek. Dotazníky byly distribuovány Národním dobrovolnickým centrem Hestia dobrovolnickým programům sdruženým v Koalici dobrovolnických iniciativ. Z toho důvodu nelze přesně určit kolik dotazníků bylo rozesláno a tudíž ani jejich návratnost. Celkem se vrátilo 154 dotazníků, z toho 4 musely být pro neúplnost vyřazeny. Konečný zkoumaný soubor tvořilo 150 respondentů. Dotazníky byly distribuovány v měsících listopad a prosinec 2006.

Jako další metodika byl použit řízený rozhovor (viz Příloha 9), který byl určen pro koordinátory dobrovolnických programů ve zdravotně sociální sféře v celé České republice. Řízené rozhovory by s koordinátory dobrovolnických programů dělány v měsících leden a únor 2007. Na otázky řízeného rozhovoru odpovídalo 13 koordinátorů dobrovolnických programů.

3.2 Charakter zkoumaného souboru

Zkoumaný soubor tvořili koordinátoři a dobrovolníci různých dobrovolnických programů ze zdravotně sociální oblasti z celé České republiky. U dotazníku zkoumaný soubor tvořili dobrovolníci, kteří byli vybráni na základě náhodného výběru.

Řízený rozhovor byl určen pro koordinátory různých dobrovolnických programů ze zdravotně sociální sféry v celé České republice. Respondenti byli vybíráni na základě náhodného výběru.

4. VÝSLEDKY

4.1 Výsledky řízených rozhovorů

Tabulka 1 – Forma výcviku

10. SKUPINOVÝ	INDIVIDUÁLNÍ
12	1

Tabulka 1 se vztahuje k otázce číslo 1: Jakým způsobem probíhá Váš výcvik?. Z uvedeného vyplývá, že ve většině programů je preferován výcvik skupinový. Nicméně většina programů rovněž nabízí v případě nutnosti i výcvik individuální. Například v případě, že se zájemce o dobrovolnictví nemůže dostavit na skupinový výcvik. (Dobrovolníci v nemocnici České Budějovice).

Individuální výcvik jako jedinou variantu nabízí například dobrovolnický program Diakonie Českobratrské církve evangelické Linka důvěry, kde dobrovolníci musí absolvovat individuální náslechy telefonických hovorů a jejich následné zpracování.

Tabulka 2 – Délka výcviku

JEDNODENNÍ	VÍCEDENNÍ
4	9

Tabulka 2 se vztahuje k otázce číslo 2: Jak dlouho trvá Váš výcvik?. Výcviky ve zdravotně sociální sféře probíhají především jako vícedenní. Je to dáno náročností dobrovolnické činnosti v této oblasti a potřebou důkladné přípravy. V některých

programech jsou výcviky uskutečňovány během jednoho dne, například vzhledem k časovým možnostem studentů na internátě (DC Světlo)

Tabulka 3 – Nutnost výcviku k výkonu dobrovolnické činnosti

ANO	NE
13	0

Tabulka 3 se vztahuje k otázce číslo 3: Považujete výcvik za nutný k výkonu dobrovolnické činnosti? Všichni oslovení koordinátoři se shodují, že výcvik je nutný k výkonu dobrovolnické činnosti. Někteří dokonce uvádějí, že výcvik je nutnou podmínkou vstupu do dobrovolnického programu (například program LATA nebo AIDS Pomoc).

Někteří koordinátoři uvádějí, že výcvik je nutný nejen z hlediska přípravy, ale i výběru dobrovolníků.

Tabulka 4 – Význam výcviku z hlediska motivace k dobrovolnické činnosti

ANO	11. NE
11	2

Tabulka 4 se vztahuje k otázce číslo 4: Domníváte se, že je výcvik dobrou motivací pro výkon dobrovolnické činnosti?. Většina koordinátorů považuje výcvik za dobrou motivaci. Někteří dodávají, že důležitou podmínkou toho, aby se výcvik stal dobrou motivací, je prostředí a atmosféra, ve které výcvik probíhá.

Výcvik jako dobrou motivaci vnímají koordinátoři také proto, že dobrovolníci se během výcviku mají možnost poznat navzájem, mají možnost se blíže seznámit s tím, jak daný program funguje v praxi, seznámí se s konkrétními klienty.

Někteří koordinátoři zdůrazňují to, že s určitými motivy dobrovolníci na výcvik již přicházejí. Nicméně s těmito motivy je nutno během výcviku pracovat a prohlubovat je. V tomto případě se pak i výcvik stává motivačním prvkem přípravy na dobrovolnickou činnost.

Tabulka 5 – Používaná metodika

OFICIÁLNÍ (HESTIA)	VLASTNÍ
5	8

Tabulka 5 se vztahuje k otázce číslo 5: Podle jaké metodiky realizujete Váš dobrovolnický program? Větší počet koordinátorů však uvádí, že využívají Metodiku, kterou si vypracovali sami tak, aby přesně odpovídala potřebám výcviku v jejich programu. Často vycházejí z vlastních dlouholetých zkušeností (jako např. program LATA).

Téměř všichni koordinátoři bez ohledu na to, zda používají oficiální či vlastní metodiku, uvádějí, že metodiku upravují podle aktuálních potřeb programu či dobrovolníků (LATA, Pět P).

Tabulka 6 – Význam výcviku z hlediska přípravy na dobrovolnickou činnost

ANO	NE
11	2

Tabulka 6 se vztahuje k otázce číslo 6: Myslíte si, že výcvik může dobrovolníky dobře připravit na jejich činnost? Naprostá většina koordinátorů se domnívá, že výcvik může dobrovolníky dobře připravit na jejich činnost. Všichni uvádějí, že výcvik je důležitý, může dobrovolníky na jejich činnost připravit, nicméně nejdůležitější je samotná praxe. Avšak výcvik je velmi dobrý základ (DC Jahoda).

Koordinátor DC Podzámčí uvádí, že jednodenní výcvik je dobrou motivací, ale dobře připravit dobrovolníka nedokáže. Koordinátor DC Světlo zdůrazňuje významnost praxe a pomoc koordinátorů.

Tabulka 7 – Význam výcviku z hlediska přínosu pro dobrovolníky

Praktická příprava	Práce s motivy a obavami	Pocit sounáležitosti	Zisk informací	Nové zkušenosti
6	5	5	1	1

Tabulka 7 se vztahuje k otázce číslo 7: Jaký největší přínos pro dobrovolníky má podle Vašeho názoru výcvik? Oslovení koordinátoři nejčastěji uvádějí tyto odpovědi:

1. praktická příprava na dobrovolnickou činnost – a to především přehrávání modelových situací a příběhy již fungujících dobrovolníků. Tato odpověď se objevila v šesti případech.
2. možnost uvědomění si motivace, očekávání a obav – u většiny výcviků se právě s těmito atributy intenzivně pracuje. Tato odpověď se objevila v pěti případech.

3. ztotožnění se a pochopení cílů organizace či programu, a pocit sounáležitosti s programem. I tato odpověď se objevila 5krát.
4. bližší vhléd do problematiky, získání informací, které nelze jinde získat.
5. dobrovolníci lépe poznají sebe sama, získání nové zkušenosti.

Tabulka 8 – Negativa výcviku

ANO	NE
8	5

Tabulka 8 se vztahuje k otázce číslo 8: Vnímáte nějaká negativa výcviku? Více než polovina dotázaných koordinátorů nějaká negativa výcviku vnímají. Většina uvedených potíží však přímo nesouvisí s výcvikem jako takovým. Koordinátoři například negativně vnímají to, že dobrovolníci projdou výcvikem a dobrovolnickou činnost poté nevykonávají. Někteří uvádějí jako negativum časovou náročnost výcviku (AIDS pomoc) a jiní zase to, že by bylo potřeba, aby byl výcvik delší (DC Světlo).

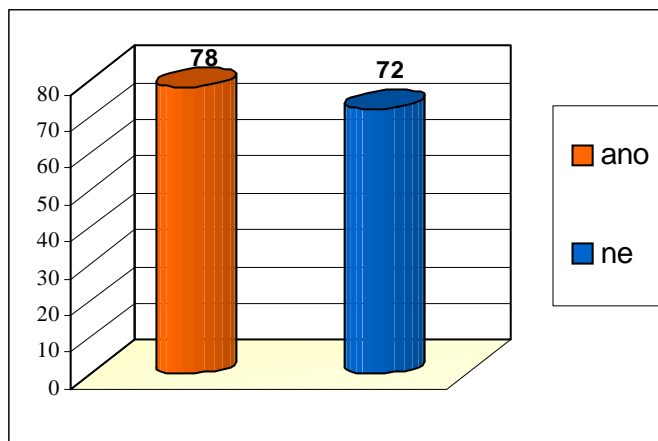
Tabulka 9 – Psychologické testy jako součást výcviku

ANO	NE
5	8

Tabulka 9 se vztahuje k otázce číslo 9: Jsou součástí Vašeho výcviku psychologické testy? V některých dobrovolnických programech jsou psychologické testy důležitou součástí výběru a přípravy dobrovolníků (například Program Pět P). Psychologické testy jsou také součástí výcviků v programech, které jsou náročné na prožívání dobrovolníků (například Hospicové hnutí, Dobrovolníci v nemocnici v Českých Budějovicích).

4.2 Výsledky dotazníků

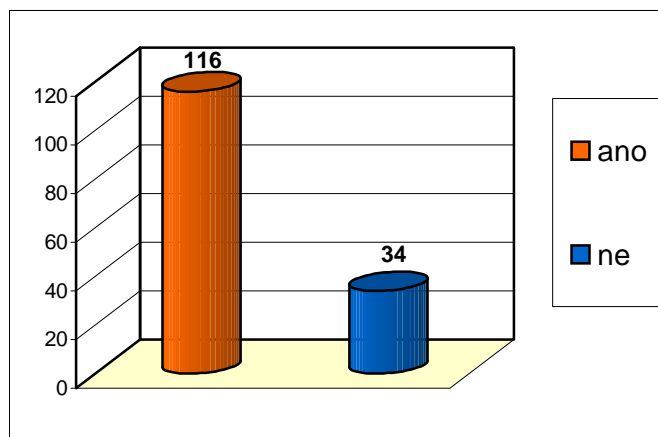
Graf 1 – Důležitost absolvování výcviku při rozhodování stát se dobrovolníkem

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 1 se vztahuje k otázce číslo 1: Bylo pro Vás při rozhodování stát se dobrovolníkem důležité, že absolvujete výcvik? Z odpovědí vyplývá, že zhruba pro polovinu respondentů bylo při rozhodování stát se dobrovolníkem důležité vědomí, že absolvují výcvik. Pro zhruba druhou polovinu tato skutečnost důležitá nebyla.

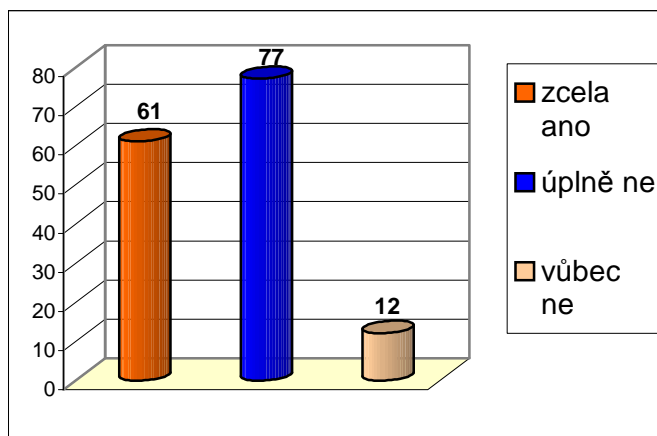
Graf 2 – Význam výcviku z hlediska ujasnění motivace

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 2 se vztahuje k otázce číslo 2: Pomohl Vám výcvik k ujasnění motivace stát se dobrovolníkem? Z odpovědí respondentů vyplývá, že 77% (116 respondentů) z nich výcvik pomohl k ujasnění motivace stát se dobrovolníkem.

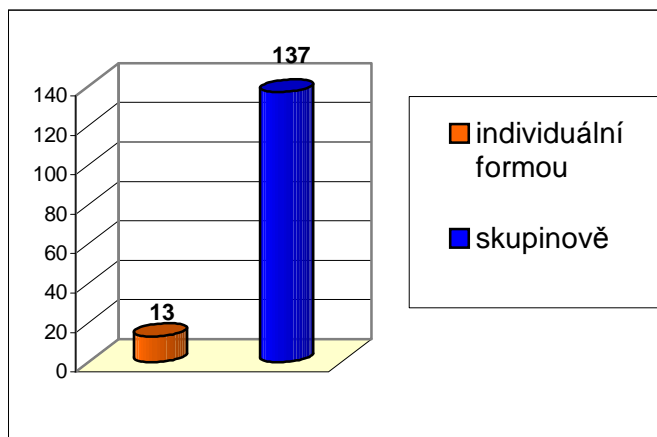
Graf 3 – Význam výcviku z hlediska rozptýlení obav a strachu

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 3 se vztahuje k otázce číslo 3: Pomohl Vám výcvik k rozptýlení Vašich obav, strachů apod. z dobrovolnické činnosti? Z uvedeného grafu vyplývá, že 92% (138) respondentů absolvování výcviku úplně nebo alespoň z části pomohlo k rozptýlení jejich obav a strachů z výkonu dobrovolnické činnosti.

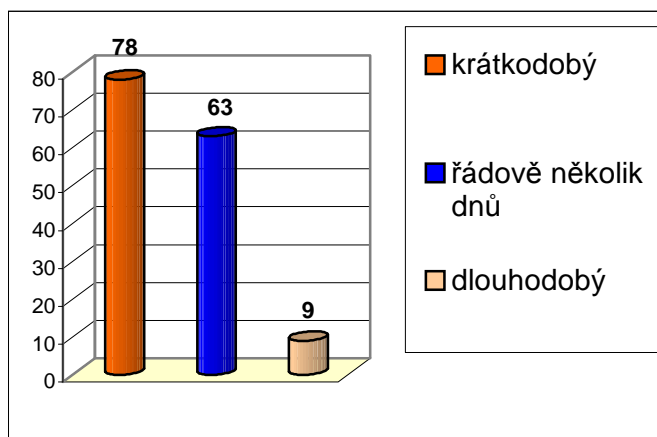
Graf 4 – Forma výcviku

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 4 se vztahuje k otázce číslo 4: Výcvik probíhal? Z uvedeného grafu vyplývá, že 91% výcviků probíhá skupinovou formou. Individuální formou většinou probíhají výcviky v případě, že se zájemce o dobrovolnictví nemůže zúčastnit výcviku skupinového.

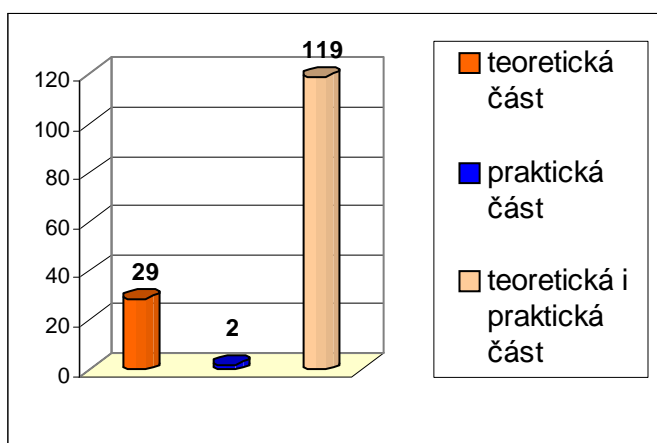
Graf 5 – Délka výcviku

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 5 se vztahuje k otázce číslo 5: Jak dlouho výcvik trval? Z odpovědí respondentů vyplývá, že 94% výcviků netrvá déle než několik dnů (např. jeden víkend). Dlouhodobý výcvik probíhá např. v programu Hospicovní dobrovolníci v Ostravě nebo Telefonická krizová intervence v Praze.

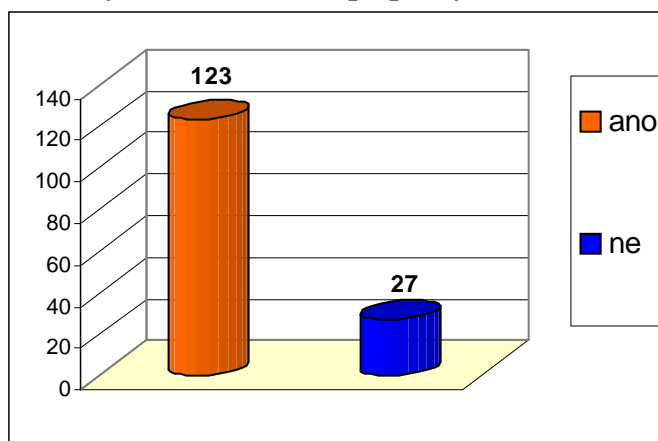
Graf 6 – Obsah výcviku

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 6 se vztahuje k otázce číslo 6: Výcvik obsahoval? Z odpovědí respondentů vyplývá, že 79% výcviků obsahuje jak teoretickou, tak i praktickou část. Pouze teoretickou část většinou obsahují výcviky dobrovolníků, kde se jejich dobrovolnická činnost netýká přímo pomoci člověku.

Graf 7 – Význam výcviku z hlediska přípravy na dobrovolnickou činnost

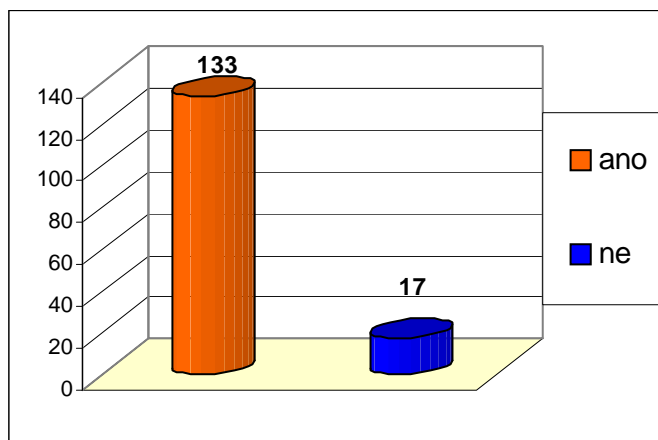

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 7 se vztahuje k otázce číslo 7: Myslíte si, že Vás výcvik připravil na výkon dobrovolnické činnosti? Pokud ne, uveďte prosím proč? Z uvedeného vyplývá, že 82% respondentů se domnívá, že je výcvik dokázal připravit na dobrovolnickou činnost.

Respondenti, kteří odpověděli ne, nejčastěji jako důvod uváděli, že na vše je výcvik připravit nemohl, a také že realita je vždy trochu jiná. V odpovědích se také objevil důvod, že daný výcvik nenabídl možnosti, jak pracovat s klientem, jen dobrovolníky seznámil s dobrovolnickým programem a v terénu se pak dobrovolníci museli zorientovat sami.

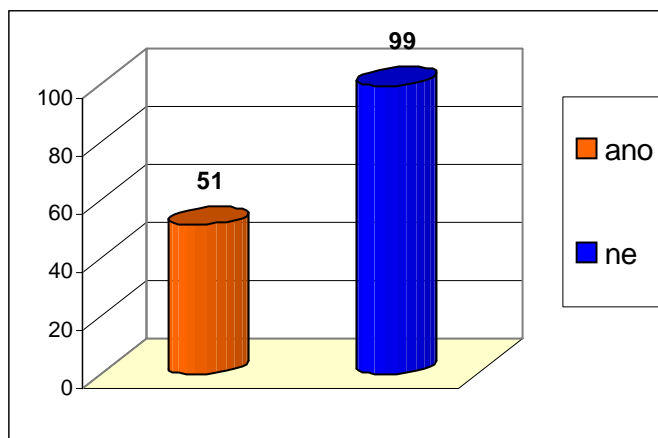
Graf 8 – Dobrovolnická činnost týkající se přímo pomoci člověku

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 8 se vztahuje k otázce číslo 8: Týká se Vaše dobrovolnická činnost přímo pomoci člověku? Z uvedených odpovědí vyplývá, že téměř 89% dobrovolnických činností ve zdravotně sociální sféře se týká přímo pomoci člověku.

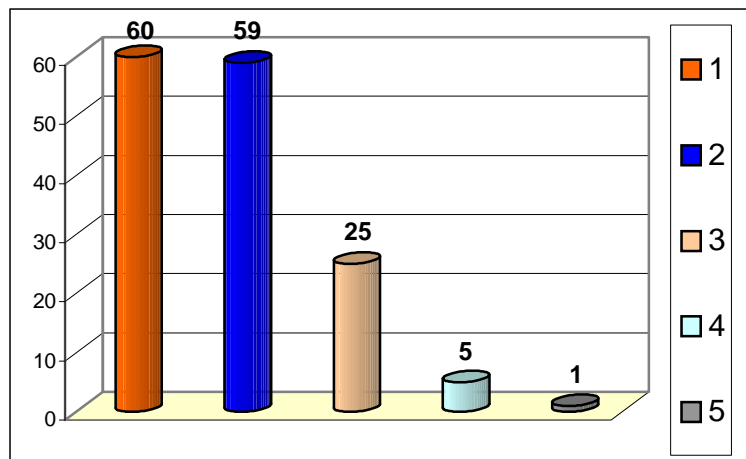
Graf 9 – Psychologické testy jako součást výcviku

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 9 se vztahuje k otázce číslo 9: Byly součástí Vašeho výcviku také psychologické testy? Z uvedených odpovědí vyplývá, že psychologické testy nejsou součástí 66% výcviků dobrovolníků ve zdravotně sociální sféře. Nicméně v některých dobrovolnických programech jsou psychologické testy nezbytnou součástí výcviku, např. v programu Pět P.

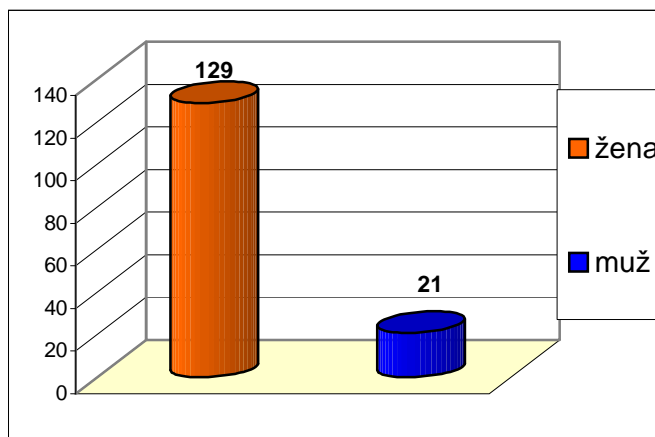
Graf 10 – Hodnocení kvality výcviku

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 10 se vztahuje k otázce číslo 10: Jak hodnotíte kvalitu výcviku? Zámka 1 znamená nejlepší a známka 5 nejhorší. 79% (119) respondentů hodnotí kvalitu výcviku kladně, tzn. známkami 1 nebo 2.

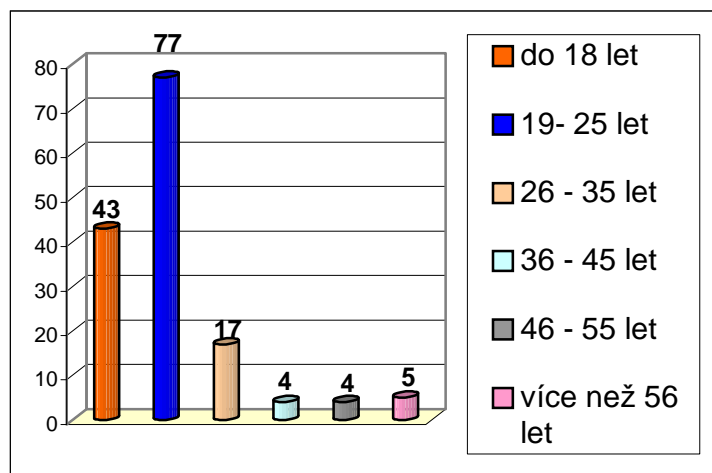
Graf 11 – Pohlaví respondentů

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 11 se vztahuje k otázce: Vaše pohlaví? Z uvedeného grafu vyplývá, že 86% respondentů jsou příslušnice ženského pohlaví.

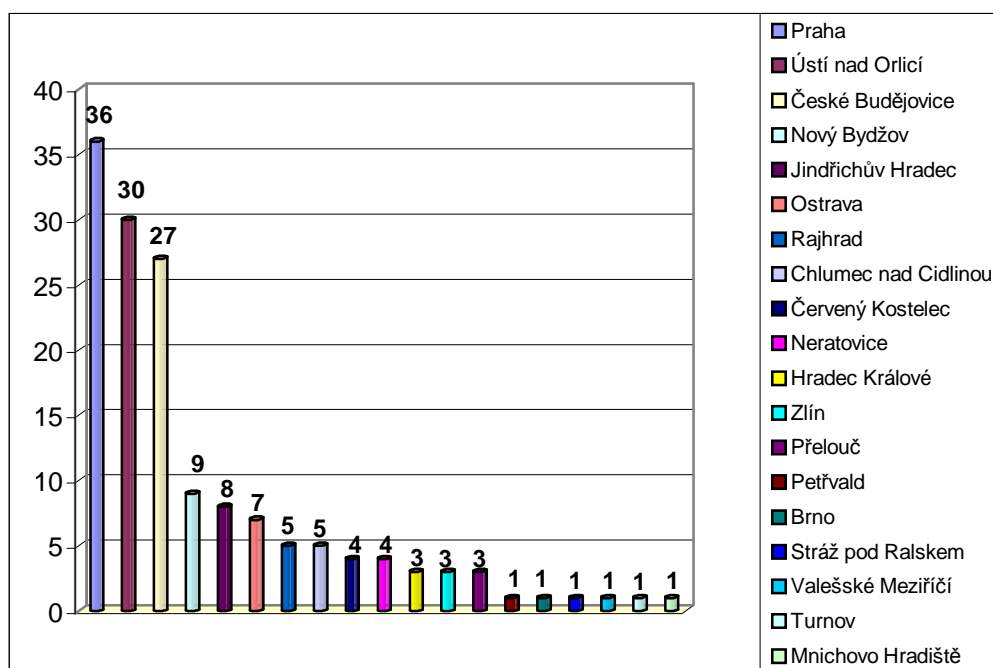
Graf 12 – Věk respondentů

Zdroj : Vlastní výzkum

Graf 12 se vztahuje k otázce: Váš věk? Z uvedených odpovědí vyplývá, že věk 91% respondentů je do 35 let. Nejpočetnější skupinou dobrovolníků (51%) jsou lidé v kategorii 19 – 25 let.

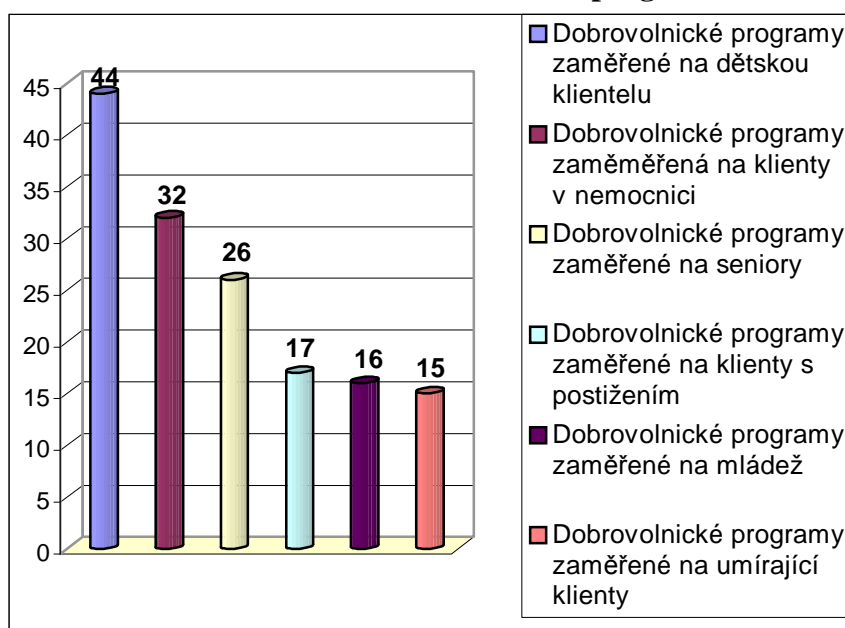
Graf 13 – Místo výkonu dobrovolnické činnosti

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 13 se vztahuje k otázce: Místo výkonu Vaší dobrovolnické činnosti? Nejvíce respondentů (24%) vykonává dobrovolnickou činnost v Praze. Na druhém místě je Ústí nad Orlicí a na třetím České Budějovice. Podařilo se zmapovat místa z celé České republiky.

Graf 14 – Druh dobrovolnického programu

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 14 se vztahuje k otázce: Ve kterém dobrovolnickém programu jste zapojen? Jednotlivé dobrovolnické programy byly zařazeny do kategorií podle klientely, pro kterou jsou určeny. Nejvíce dobrovolníků (29%) působí v dobrovolnických programech zaměřených na dětskou klientelu. Na druhém místě jsou dobrovolnické programy zaměřené na klienty v nemocnici a na třetím místě dobrovolnické programy zaměřené na seniory. Graf ukazuje, že dobrovolnické programy poměrně rovnoměrně pokrývají celou oblast zdravotně sociální sféry.

5. DISKUZE

Při zpracovávání bakalářské práce jsem se setkala s podstatným problémem - byl jím nedostatek odborné literatury. O dobrovolnictví byla dosud vydána pouze jedna zásadní publikace (Tošner a Sozanská 2002), která shrnuje všechny zásadní poznatky o dobrovolnictví. Dále se můžeme setkat spíše s různými brožurami, bakalářskými a diplomovými pracemi apod. Přímo výcviku dobrovolníků se pak týká vždy jen malá část těchto publikací. O nedostatku oficiálních materiálů pro dobrovolnické programy svědčí sekundárně i výsledek otázky číslo 5 řízeného rozhovoru. Kde pouze 5 koordinátorů uvádí, že používají nějakou oficiální metodiku, vydanou např. Národním dobrovolnickým centrem Hestia. Paradoxně však koordinátoři dobrovolnických programů považují právě výcvik dobrovolníků za nezbytný k výkonu dobrovolnické činnosti. A tento fakt dokládá jednoznačný výsledek otázky číslo 3 řízeného rozhovoru, kdy všichni dotazovaní koordinátoři dobrovolnických programů považuje výcvik dobrovolníků za nutný k výkonu dobrovolnické činnosti.

Zaujala mne také skutečnost, která se týká psychologických testů. Programy Pět P a LATA mají mnoho společného, jejich teoretický základ je velmi podobný, vzájemně využívají své teoretické i praktické poznatky. Avšak co se týká psychologických testů, jsou tyto programy zcela odlišné.

V programu Pět P je absolvování psychologických testů jednou z podmínek účasti v programu. Důvodem je především to, že se dobrovolník stýká s nezletilým dítětem. Na potřebnost psychologických testů v programu Pět P upozorňuje i Tošner a Sozanská (2002), dobrovolníci musí absolvovat psychologické testy, aby byla snížena možnost případné účasti dobrovolníků s určitými patologickými rysy osobnosti. K psychologické diagnostice jsou využívány jak testové, tak i projektivní metody.

V projektu LATA v Praze dobrovolníci psychologickými testy neprocházejí zcela záměrně. Jak uvádí koordinátorka projektu LATA v Praze: „Nejsme přesvědčeni o jejich nezbytnosti nebo o tom, že by nám nějak výrazně pomohli. Myslím, že by ve většině případů vyřadily zájemce, které odmítneme i my, ale mohly by ‚nepropustit‘“

některé z lidí, kteří přes své osobní problémy, mohou být dobrými dobrovolníky. Jsme zastánci individuálního přístupu ke klientům i k dobrovolníkům.“

Zajímavé ale je, že ve stejném projektu v Brně jsou testy využívány – mapován je interpersonální inventář.

Stejně tak je tomu u programu Dobrovolníci v nemocnici. V Českých Budějovicích dobrovolníci psychologické testy absolvují a ve stejném programu v Praze v Motole nikoli. V dobrovolnickém centru Motol ale o zavedení psychologických testů uvažují, jak dokládá odpověď koordinátorky tohoto programu na otázku číslo 9 řízeného rozhovoru.

V některých programech (např. Dobroduš, AIDS pomoc, DC Jahoda) psychologické testy ani nevyužívají, ani o jejich zavedení neuvažují. Důvodem je to, že se koordinátoři nedomnívají, že by toto v jejich programu bylo nutné či užitečné. Popřípadě (např. DC Podzámčí) jako důvod uvádějí i to, že zadání i vyhodnocení těchto testů je finančně velmi nákladné.

Otázka z dotazníku, která se týkala pohlaví a věk respondentů potvrzuje tezi, kterou uvádí Tošner a Sozanská (2002), a sice, že v České republice mezi dobrovolníky stále ještě převažují ženy a dobrovolníky se stávají především studenti.

Nicméně souhlasím i s názorem Matouška (2003), který uvádí, že dobrovolníky se mohou stát i lidé v důchodu. Věkové složení dobrovolníků názorně ukazuje otázka z dotazníku na věk respondentů, kdy věk většiny dobrovolníků je sice do 25 let, ale do dobrovolnických činností se zapojují i dobrovolníci vyšších věkových kategorií.

Zajímavá je také skutečnost, kterou uvádí Matoušek (2003), že dobrovolníky je třeba do jejich činnosti zacvičit. Nestačí jim teoreticky vysvětlit, v čem bude spočívat jejich práce. Tento názor potvrzují výsledky otázky číslo 7 řízeného rozhovoru, kdy koordinátoři uvádějí praktickou přípravu dobrovolníků jako největší přínos výcviku pro dobrovolníky. Z důvodu potřebnosti jak teoretických, tak i praktických znalostí obsahuje většina výcviků obě tyto části. Tuto skutečnost dokládá výsledek otázky číslo 6 dotazníku.

Na druhém místě uvádějí koordinátoři dobrovolnických programů (jako největší přínos výcviku pro dobrovolníky) práci s motivy, strachy a obavami dobrovolníků.

Podrobnou práci s těmito atributy doporučují také Tošner a Sozanská (2002). O významu této činnosti svědčí i výsledky otázek číslo 2 a 3 dotazníku, kde většina dobrovolníků uvádí, že jim výcvik pomohl k ujasnění motivace stát se dobrovolníkem a většinou pomohl úplně nebo alespoň částečně k rozptýlení jejich obav a strachů z dobrovolnické činnosti.

Tošner a Sozanská (2002) uvádějí, že dobrovolníci zatím nesměle pronikají do škol, nemocnic a domovů pro seniory. Nicméně z mé zkušenosti vyplývá, že v současné době již dobrovolníci stále častěji působí i v těchto zařízeních. Tuto skutečnost dokládá i výsledek otázky z dotazníku, na druh dobrovolnické činnosti, kde se ukazuje, že dobrovolnické programy poměrně rovnoměrně pokrývají celou oblast zdravotně sociální sféry.

Výsledky řízených rozhovorů potvrzují hypotézu číslo 1: Koordinátoři dobrovolnických programů považují výcvik dobrovolníků za nezbytný pro výkon dobrovolnické činnosti.

O významu výcviku pro výkon dobrovolnické činnosti hovoří také výsledek otázky číslo 2 a 3 dotazníku. V otázce číslo 2 většina dobrovolníků uvádí, že jim výcvik pomohl k ujasnění motivace stát se dobrovolníkem. V otázce číslo 3 většina respondentů uvádí, že jim výcvik zcela nebo alespoň z části pomohl k rozptýlení obav a strachů z dobrovolnické činnosti. Tyto skutečnosti dokladují nutnost výcviku dobrovolníků, protože zvláště ve zdravotně sociální sféře je nezbytné, aby dobrovolníci měli ujasněné své motivy k výkonu dobrovolnické činnosti a k této činnosti přistupovali bez obav, nejistot a nejasností.

V otázce číslo 7 většina respondentů uvádí, že je výcvik dokázal připravit na dobrovolnickou činnost. Dobrovolníci by nemohli kvalitně vykonávat dobrovolnickou činnost, kdyby neměli ujasněné své motivy k této činnosti. V otázce číslo 2 většina respondentů uvádí, že jim výcvik k ujasnění motivace pomohl. Dobrovolnickou činnost nelze vykonávat ani v případě, že dobrovolníci mají z této činnosti obavy nebo strach. Většina dobrovolníků uvádí, že jim výcvik pomohl zcela nebo alespoň částečně rozptýlit jejich obavy a nejistoty.

Výsledky dotazníků potvrzují hypotézu číslo 2: Výcvik pomáhá dobrovolníkům kvalitně vykonávat dobrovolnickou činnost.

Hypotézu číslo 2 sekundárně potvrzuje také otázka číslo 6 řízeného rozhovoru, kde většina koordinátorů uvádí, že výcvik může dobrovolníky dobře připravit na výkon dobrovolnické činnosti.

Cílem práce bylo zmapování různých dobrovolnických programů z hlediska výcviku dobrovolníků a zhodnocení významu těchto výcviků pro dobrovolnickou činnost. Domnívám se, že cíl práce byl splněn.

6. ZÁVĚR

Výcvik dobrovolníků je součástí profesionálního přístupu k dobrovolnictví. Tento přístup je ve zdravotně sociální oblasti nutný především vzhledem k náročnosti dobrovolnické činnosti v této sféře. Výcvik dobrovolníků slouží jak k utvrzení motivací dobrovolníků k dobrovolnické činnosti, tak se jím také předchází možným budoucím nedorozuměním mezi dobrovolníkem, klientem nebo organizací, ve které dobrovolník působí. Aby výcvik naplnil svůj účel, je nutné, aby byly zajištěny adekvátní podmínky, výcvik měl daná pravidla i organizační schéma, a aby ho vedl zkušený odborník.

Cílem práce bylo zmapovat různé dobrovolnické programy z hlediska výcviku dobrovolníků a zhodnocení významu těchto výcviků pro dobrovolnickou činnost.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že výcvik dobrovolníků je nutný k výkonu dobrovolnické činnosti. Současně bylo zjištěno, že výcvik pomáhá dobrovolníkům připravit se a následně kvalitně vykonávat dobrovolnickou činnost. Provedeným výzkumem a zjištěnými fakty byl cíl bakalářské práce naplněn.

Tato bakalářská práce se jako první v ČR věnuje výcviku dobrovolníků a jeho významu pro výkon dobrovolnické činnosti. Práce nabízí koordinátorům dobrovolnických programů informace o různých formách výcviků. Jsou v ní popsány konkrétní aktivity a programy, ze kterých mohou koordinátoři při výcvicích čerpat. Práce bude poskytnuta Národnímu dobrovolnickému centru Hestia v Praze, které ji může využít jako základ pro zpracování jednotné metodiky výcviku dobrovolníků.

12. 7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. *Akce projektu LATA* [online]. [cit. 2.4.2007]. dostupné z: <http://www.ratolest.cz/index.php?pages=lata-akce42>
2. Bockschneiderová, A. *Evaluač v sociálně preventivním programu Pět P*. České Budějovice, 2005, 84 s. diplomová práce na Zdravotně sociální fakultě. Vedoucí práce Mgr. Bohdana Břízová
3. Černá, L. kol. *Manuál programu Pět P v České republice* [CD ROM]. Praha, 2001 (revize 2004)
4. *Diskuze k posouzení zákona o dobrovolnictví* [online]. Hestia. [cit. 13.3. 2007]. dostupné z: <http://neziskovky.cz/cz/fakta/legislativa/aktuality/1784.html>
5. *Dobrovolníci v nemocnicích: Praktický průvodce programem*. Praha: HESTIA a FN Motol, 2005
6. *Fotogalerie programu Dobrovolníci v nemocnici* [online]. [cit. 5.4.2007]. dostupné z: <http://www.zsf.jcu.cz/struktura/katedry/supervize/usp/dobrovolnici.html#Fotogalerie>
7. *Fotogalerie dobrovolnického centra OKAMŽIK* [online]. [cit. 30.3.2007]. dostupné z: <http://www.okamzik.cz/>
8. *Fotogalerie dobrovolnického centra Kladno* [online]. [cit. 30.3.2007]. dostupné z: <http://www.dckladno.cz/fotogalerie/vycvik3/index.htm>
9. Frič, P. a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*. Praha: Agnes, 2001. ISBN 80-902633-7-2
10. Govaart, M. a kol. *Volunteering worldwide*. NIZW, 2001.276 s. ISBN 90-5050-832-4

11. Komárková, R. a kol. *Aplikovaná sociální psychologie III. Sociálně-psychologický výcvik*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. 224 s. ISBN 80-247-0180-4
12. Kopřiva, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. 147s. ISBN 80-7367-181-6
13. Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0
14. Matoušek, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 384s. ISBN 80-7178-548-2
15. Matoušek, O. a kol. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7
16. Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X
17. Michálek, M. Dobrovolníci v osobní asistenci pro nevidomé. In *Dobrovolníci v zařízeních sociální a zdravotní péče*. Kroměříž : Klub UNESCO Kroměříž, 2002. ISBN 80-85945-30-4
18. Musil, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale*“: *Dilemata práce s klienty v organizacích*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2004. 243 s. ISBN 80-903070-1-9
19. Novotný, M a kol. *Využití dobrovolníků v nemocnicích: Metodický manuál k dobrovolnictví v nemocnicích*. Praha: HESTIA, 2001
20. Novotný, M. Historie programu Dobrovolnictví v nemocnicích. In *Dobrovolníci v zařízeních sociální a zdravotní péče*. Kroměříž: Klub UNESCO Kroměříž, 2002. ISBN 80-85945-30-4
21. Novotný, M. a kol. *Využití dobrovolníků v nemocnicích: Metodický manuál k dobrovolnictví v nemocnicích*. Praha: HESTIA, 2001

22. Novotný, M. a kol. *Dobrovolníci v nemocnicích: Metodický manuál pro zdravotnická zařízení* [CD ROM]. Praha: HESTIA, 2002
23. Pekařová, L. *Vývoj postoje dobrovolníka ke klientovi v projektu LATA*. Praha, 2004. diplomová práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Vedoucí práce doc. Oldřich Matoušek
24. Plodková, B. Sociálně preventivní program Pět P. In *Rozvoj a výhledy sociální práce ve světle vstupu do Evropské unie*. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2003. ISBN 80-7040-638-0
25. *Pohled do historie dobrovolnictví v ČR* [online]. [cit. 20.3.2007]. dostupné z: <http://www.dobrovolnik.cz/d_hist.shtml>
26. *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*. Praha: HESTIA, 2003
27. *Rámcový program základního kurzu pro koordinátory dobrovolníků* [online]. [cit. 25.3.2007]. dostupné z: <<http://www.hest.cz/akt.shtml?x=1928234>>
28. *Semináře, výcviky, databáze* [online]. [cit. 10.4.2007]. dostupné z: <http://www.hest.cz/ndc_11.shtml>
29. Svatošová, M. *Hospice a umění doprovázet*. 3. vyd. Praha: Ecce homo, 2003. 150 s. ISBN 80-902049-4-5
30. *Školení pro doprovázení nevidomých* [online]. [cit. 4.3.2007]. dostupné z: <<http://www.okamzik.cz>>
31. Tošner, J. – Sozanská, O. *Dobrovolníci a metodická práce s nimi v organizacích*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-514-8
32. *Výroční zpráva 2004 - Dům léčby bolesti s hospicem svatého Josefa*. Rajhrad: Diecézní charita Brno – Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa

8. KLÍČOVÁ SLOVA

Dobrovolník

Dobrovolnictví

Dobrovolnický program

Koordinátor dobrovolníků

Výcvik dobrovolníků

9. PŘÍLOHY

Příloha 1: Rámcový program základního kurzu pro koordinátory dobrovolníků

Příloha 2: Vzor dotazníku pro zájemce o dobrovolnictví

Příloha 3: Pravidla pro výcvikovou práci

Příloha 4: Obecné schéma výcviku Programu Pět P

Příloha 5: Příklady modelových situací – Program Pět P

Příloha 6: Program školení dobrovolníků (FN Motol)

Příloha 7: Příklady modelových situací – Dobrovolníci v nemocnici

Příloha 8: Dotazník pro dobrovolníky

Příloha 9: Řízený rozhovor pro koordinátory dobrovolnických programů

Příloha 1: RÁMCOVÝ PROGRAM ZÁKLADNÍHO KURZU PRO KOORDINÁTORY DOBROVOLNÍKŮ

Programu bude přizpůsoben konkrétnímu zájmu účastníků, po každém předneseném tématu následuje diskuze a individuální nebo skupinová práce na vlastní osnově dobrovolnictví.

Neděle

18.00 - 19.30 příjezd, večeře

19.30 - 21.00 zahájení kurzu, seznámení se účastníků, výběr aktuálních témat, upřesnění programu

Pondělí

8.00 - 9.00 snídane

9.00 - 10.30 definice a charakteristiky, příležitosti a bariéry dobrovolnictví; komunikační mapa organizace

10.30 - 11.00 přestávka

11.00 - 12.30 prezentace komunikačních map - role a činnost dobrovolníků v organizaci

13.00 - 15.00 oběd, polední přestávka

15.00 - 16.30 zdroje dobrovolníků, jejich výběr a výcvik

16.30 - 17.00 přestávka

17.00 - 18.30 supervize a evaluace dobrovolníků; zpracování osnovy projektu dobrovolnictví

18.30 - 19.30 večeře

19.30 - 21.00 videoprojekce dokumentů o dobrovolnictví

Úterý

8.00 - 9.00 snídane

9.00 - 10.30 prezentace vybraných osnov projektů, práce ve skupinách

10.30 - 11.00 přestávka

11.00 - 12.30 prezentace vybraných osnov projektů, práce ve skupinách

13.00 - 15.00 oběd, polední přestávka

15.00 - 16.30 odborné a lidské předpoklady koordinátora dobrovolníků – diskuze, hraní rolí

16.30 - 17.00 přestávka

17.00 - 18.30 odborné a lidské předpoklady koordinátora dobrovolníků – diskuze, hraní rolí

18.30 - 19.30 večeře

19.30 - 21.00 volný večer, ev. program dle dohody účastníků

Středa

8.00 - 9.00 snídaně

9.00 - 10.30 organizační náležitosti dobrovolnictví, zákon o dobrovolnické službě

10.30 - 11.00 závěrečná beseda, zhodnocení kurzu, nabídka supervizních klubů

11.00 oběd, odjezd (27)

Příloha 2: VZOR DOTAZNÍKU PRO ZÁJEMCE O DOBROVOLNICTVÍ

Proč se chcete stát dobrovolníkem a co od této činnosti očekáváte?

Jaká oblast Vás zajímá?

Kolik času chcete dobrovolnictví věnovat?

Co od dobrovolnictví očekáváte?

Chcete se zúčastnit dlouhodobých, krátkodobých nebo jednorázových akcí? **(31)**

Příloha 3: PRAVIDLA PRO VÝCVIKOVOU PRÁCI

1. **STOP** – toto pravidlo dává každému z účastníků právo nevstupovat do aktivity, která mu „nesedí“. Tímto pravidlem se zvyšuje pocit psychologického bezpečí ve skupině.
2. **ČAS** – je nutné stanovit základní limity dodržování času. Je to důležité pro průběh výcvikového programu a časového plánu.
3. **ZDE A NYNÍ** – tímto pravidlem se vyjadřuje určitá ochrana toho, co se děje při výcviku. Důležitá je také dohoda o nevynášení informací ze skupiny. Je to jistý druh záruky, že otevřenost účastníků nebude zneužita jinde.
4. **TOLERANCE** – toto pravidlo zahrnuje možnost prezentovat množství názorů a různých pohledů aniž by za ně byl kdokoli negativně hodnocen.
5. **AKTIVITA** – je vhodné účastníky upozornit, že z výcviku mohou vytěžit přímoúměrně tolik, kolik jsou do něho ochotni sami investovat. **(11)**

Příloha 4: OBECNÉ SCHÉMA VÝCVIKU PROGRAMU PĚT P

Harmonogram výcviku dobrovolníků Programu Pět P

Pátek

18.00 – 18.45	příjezd účastníků
19.00	večeře
20.00	uvítání, organizační záležitosti, seznámení s programem
20.15	kartičky (napsat své jméno na kartičku + přídavné jméno charakterizující stávající náladu)
20.25	představení dle schématu: <ul style="list-style-type: none">• jméno, přezdívk, odkud, rodina, sourozenci• významná osoba v dětství• oblíbený film, kniha, barva• jak jsem se dostal/a k programu Pět P• co očekávám od tohoto víkendu
pauzy	psychohry (zajistí supervizorky)
21.30 - 21.40	přestávka
21.40	bližší informace o programu Pět P (struktura, pravidla apod., diskuse)
22.30	pohádka na dobrou noc, příprava lektorů na další den

Sobota

8.00	snídaně
8.45	uvítání, jak se cítíme (barevné obličej)
9.00 - 11.00	psychologické testy
11.00 - 11.15	přestávka, zadání životopisů
11.15 - 12.15	psychologické testy
12.30	oběd + polední pauza
14.30	motivy – pořadí, práce s nimi

15.00	strachy, obavy, práce s nimi
15.30	přestávka
15.45	přehrávání rolí
16.45	přestávka
16.55	pokračování přehrávání rolí
18.00	večeře
19.00	večerní klub – malujeme litlíka, jeho příběh
22.00	pohádka na dobrou noc

Neděle

8.00	balení, úklid, snídaně
8.45	uvítání, jak se cítíme (kamínek)
9.00	rozdělení dobrovolníků do 2 - 3 skupin – kazuistiky litlíků
10.00	Jak se cítíme, co nám víkend přinesl, je tu nějaký posun? Co se splnilo, jaké jsou pocity? Máme všichni chuť pokračovat v Pět P?
10.15	informace o tom, co dobrovolníky čeká dál, podepisování smluv o spolupráci, seznámení s pojištěním, s Asociací Pět P
11.00	zpětná vazba, ukončení výcviku
11.45	oběd
12.30	odjezd

Příloha 5: PŘÍKLADY MODELOVÝCH SITUACÍ – PROGRAM PĚT P

1. Dobrovolník se s malým kamarádem vidí poprvé. Jejich úkolem je seznámit se.
2. Dobrovolník je s malým kamarádem ve městě, přijdou do obchodu s hračkami. Dítěti se tam líbí nějaká hračka, vzteká se a nechce odejít.
3. Dítě se dobrovolníkovi svěří, že ho doma bijí.
4. Dobrovolník vrací dítě po schůzce domů a rodič si začne na dítě dobrovolníkovi stěžovat. Dítě je u toho přítomno.
5. Dítě si na schůzku s dobrovolníkem přivede svého kamaráda.
6. Dobrovolník vrací dítě domů. Během schůzky si dítě roztrhlo školní bundu. Úkolem dobrovolníka je vysvětlit tuto situaci rodiči dítěte.

Příloha 6: PROGRAM ŠKOLENÍ DOBROVOLNÍKŮ (F N MOTOL)

Program školení dobrovolníků

FN Motol

26. 1. 2002

9,00 - 9,15	zahájení, seznámení s programem
9,15 - 10,45	vzájemné seznámení a představení, motivace dobrovolníků a jejich očekávání
10,45 - 11,00	přestávka
11,00 - 12,45	dobrovolnictví v ČR a ve světě, typy dobrovolnické činnosti, Hestia NDC – síť spolupráce klady a zápory dobrovolné práce v nemocnici
12,45 - 14,15	oběd
14,15 - 15,45	organizace projektu „Dobrovolníci nemocnici“ ve FNM organizace a struktura FN Motol, provozní řád nemocnice, nutná „pravidla hry“, pohled personálu nemocnice
15,45 - 16,00	přestávka
16,00 - 17,30	modelové situace (způsoby oslovení dětí, rodičů, komunikace s personálem)
17,30 -18,00	diskuse, připomínky, nápady, zhodnocení výcviku.(5)

Příloha 7 : PŘÍKLADY MODELOVÝCH SITUACÍ – DOBROVOLNÍCI V NEMOCNICI

1. Dobrovolník přichází poprvé k neznámému pacientovi, má se mu představit a navázat první kontakt. Pacient nic netuší.
2. Dobrovolník přichází na pokoj, má připravenou nabídku programu. Pacient nemá o nic zájem, je odmítavý.
3. Dobrovolník strávil se „svým pacientem“ vyhrazenou dobu a rád by návštěvu ukončil. Pacient vyššího věku pokračuje stále v rozhovoru, nemyslí na čas.
4. Dobrovolník si povídá s pacientem. Na pokoj přichází rodinný příslušník.
5. Dobrovolník vchází na pokoj, kde je několik pacientů a zve je na svůj program konající se ve společenské místnosti. (5)

Příloha 8 : DOTAZNÍK PRO DORBOVOLNÍKY

DOTAZNÍK

Vážený dobrovolníku,

*ráda bych Vás požádala o vyplnění uvedeného dotazníku, který bude použit pro získání dat k mé bakalářské práci. Vámi zvolenou odpověď z nabízených možností prosím zakroužkujte, popřípadě vypište **hůlkovým písmem**. Odpovídejte prosím pravdivě, dotazník je zcela anonymní a veškeré údaje budou použity výhradně pro zpracování mé bakalářské práce. Děkuji Vám za ochotu a spolupráci*

*Šárka Koubová
Studentka ZSF Jihočeské Univerzity v ČB*

1) Bylo pro Vás při rozhodování stát se dobrovolníkem důležité, že absolvujete výcvik?

- a) ano
- b) ne

2) Pomohl Vám výcvik k ujasnění motivace stát se dobrovolníkem?

- a) ano
- b) ne

3) Pomohl Vám výcvik k rozptýlení Vašich obav, strachu apod. z dobrovolnické činnosti?

- a) zcela ano
- b) úplně ne
- c) vůbec ne

4) Výcvik probíhal:

- a) individuální formou
- b) skupinově

5) Jak dlouho výcvik trval?

- a) krátkodobý (několik minut až několik hodin)
- b) řádově několik dnů (např. víkendový výcvik)
- c) dlouhodobý (týdny až měsíce)

6) Výcvik obsahoval:

- a) pouze teoretickou část
- b) pouze praktickou část
- c) praktickou i teoretickou část

**7) Myslíte si, že Vás výcvik připravil na výkon dobrovolnické činnosti?
Pokud ne, uveďte prosím, proč?**

- a) ano
- b) ne -

8) Týká se Vaše dobrovolnická činnost přímo pomoci člověku?

- a) ano
- b) ne

9) Byly součástí Vašeho výcviku také psychologické testy?

- a) ano
- b) ne

10) Jak hodnotíte kvalitu výcviku? Uveďte prosím známku 1-5 (1 nejlepší- 5 nejhorší)

.....

Na závěr Vás prosí o vyplnění několika dalších údajů:

Vaše pohlaví:

- a) žena
- b) muž

Váš věk:

- a) do 18 let (včetně)
- b) 19-25 let
- c) 26-35 let
- d) 36-45 let
- e) 46-55 let
- f) více než 56 let (včetně)

Místo výkonu vaší dobrovolnické činnosti (město):

.....

Ve kterém dobrovolnickém programu jste zapojen/a?

.....

Děkuji Vám Šárka Koubová

Příloha 9: ŘÍZENÝ ROZHOVOR PRO KOORDINÁTORY DOBROVOLNICKÝCH PORGRAMŮ

ŘÍZENÝ ROZHOVOR

- 1) Jakým způsobem probíhá Váš výcvik?
- 2) Jak dlouho trvá Váš výcvik ?
- 3) Považujete výcvik za nutný k výkonu dobrovolnické činnosti?
- 4) Domníváte se, že je výcvik dobrou motivací pro výkon dobrovolnické činnosti?
- 5) Podle jaké metodiky realizujete Váš dobrovolnický program?
- 6) Myslíte si, že výcvik může dobrovolníky dobře připravit na jejich činnost?
- 7) Jaký největší přínos pro dobrovolníky má podle Vašeho názoru výcvik?
- 8) Vnímáte nějaká negativa výcviku?
- 9) Jsou součástí Vašeho výcviku psychologické testy?
 - pokud ano : Proč?
 - pokud ne : Uvažujete o jejich zavedení?